

Kati Lassila

ÄIDIN JA TYTTÄREN VÄLINEN KASVATUSSUHDE

Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma
Kesä 2000
Kasvatustieteen laitos
Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Kati Lassila. **ÄIDIN JA TYTTÄREN VÄLINEN KASVATUSSUHDE.**
Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston kasvatustieteen laitos, kesä 2000. 65 sivua. Julkaisematon.

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää äidin ja tyttären välistä kasvatussuhdetta. Äiti-tytär-suhde on kokonaisuudessaan hyvin laaja ja moninainen käsite. Keskityin tutkimuksessani ainoastaan äidin ja tyttären väliseen kasvatussuhteeseen; kuinka äiti ja tytär sen kokevat. Tutkimustehtävä koostui kolmesta tutkimusongelmasta: mitä äiti ja tytär kertovat kasvatussuhteestaan, miten kontrolli ilmenee äidin ja tyttären välisessä kasvatussuhteessa, sekä kuinka läheinen ja lämmin tuo kasvatussuhde on. Tarkoitus ei ollut selvittää lämmön ja kontrollin määrää, vaan sitä, miten ne tulevat esille heidän kertomuksissaan. Lisäksi pyrin selvittämään yleisesti millainen kasvatusilmapiiri äidin ja tyttären välillä vallitsee.

Tutkimus on kvalitatiivinen tapaustutkimus, jolla ei pyritä yleistettävään tietoon. Tutkimukseen osallistui neljä 13–14-vuotista tyttöä ja heidän äitiään. Kukin äiti ja tytär muodostavat yhden tapauksen eli tapauksia on yhteensä neljä. Kaikki tyttären ovat mukana Jyvälän Nuoret ry:n Tyttöjen Mahdollisuus-projektissa, missä itse toimin vapaa-ehtoisena ohjaajana. Tutkimusmetodina käytettiin teemahaastattelua. Haastattelin jokaista äitiä ja tytärtä erikseen ennalta laatimani teema-alueuuttelon pohjalta. Nauhoitin haastattelut, jotka jälkeen litteroin ne sanatarkasti analysointia varten.

Tutkimuksen äideillä ja tyttärillä on hyvin samanlaiset näkemykset heidän välisistä kasvatussuhteistaan. Näiden äitien ja tyttären väliset kasvatussuhteet ovat hyvin läheisiä ja heidän välillään vallitsee vahva luottamus. He keskusteleval paljon ja tyttären kertovat mieluiten asioitaan juuri äideilleen. Kasvatussuhteita vertailtaessa ne eroavat eniten toisistaan kontrollin osalta. Joidenkin kertomuksista kontrolli tulee paljon selkeämmin ja voimakkaammin esille. Nämä ja monet muutkin tuloksissa esille tulevat asiat kertovat siitä, että nämä 8-luokkalaiset tytöt ovat vielä aika tiukasti kiinni äideissään. He eivät ole vielä aikuisia, jotka tulevat toimeen omillaan.

Asiasanoja: äiti-tytär-suhde, kasvatussuhde, läheisyys, kontrolli, varhaisnuori, tapaustutkimus, teemahaastattelu

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	4
2 ÄITI-TYTÄR-SUHDE	6
2.1 Suhteen muodostuminen.....	6
2.2 Kasvatussuhde	9
3 VARHAISNUORI JA ÄITI	12
3.1 Varhaisnuoruuden äiti–tytär-suhde.....	12
3.2 Varhaisnuori Eriksonin psykososiaalisen kehitysteorian valossa	14
3.3 Äiti tyttären vanhempana.....	16
3.3.1 Vanhemmuuden roolikartta	18
4 ÄIDIN JA TYTTÄREN VUOROVAIKUTUSTA LUONNEHTIVAT PIIRTEET	21
4.1 Kasvatusilmapiirit.....	21
4.2 Lapsikeskeinen ja aikuiskeskeinen kasvatus	26
5 TUTKIMUSTEHTÄVÄ	28
6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	29
6.1 Tutkimuksen äidit ja tyttäret.....	29
6.2 Tutkimuksen metodi ja aineiston keruu.....	30
6.3 Aineiston analyysi	32
7 TULOKSET.....	34
7.1 Tapauskuvaukset	34
7.2 Kontrollin ilmeneminen äidin ja tyttären välisessä kasvatussuhteessa	36
7.3 Lämpö ja läheisyys äidin ja tyttären välisessä kasvatussuhteessa	41
7.4 Äidin ja tyttären kertomukset heidän välisestä kasvatussuhteesta	44
7.4.1 Maija ja Milla.....	44
7.4.2 Elsa ja Essi	46
7.4.3 Jaana ja Jenni	48
7.4.4 Liisa ja Laura	50
7.4.5 Äidin ja tyttären kertomusten vertailua.....	52
8 POHDINTA	53
8.1 Äidin ja tyttären välisen kasvatussuhteen ainutlaatuisuus.....	53
LÄHTEET	59
LIITE 1 KIRJE HAASTATELTAVILLE	62
LIITE 2 HAASTATTELUN TEEMA-ALUELUETTELO	63

1 JOHDANTO

Sanapari äiti-tytär tuo jokaiselle ihmiselle mieleen erilaisia mielikuvia, sekä miellyttäviä että vähemmän miellyttäviä. Jokaisen omat kokemukset äitinä, tyttärenä tai sivusta katsojana vaikuttavat siihen miten suhdetta punnitaan. Itse olen kokenut ja elänyt tätä äiti-tytär-suhdetta 23 vuotta tyttärenä ja se on lisännyt kiinnostustani aihetta kohtaan. Yhtä merkittävänä kiinnostukseni herättäjänä on ollut myös se, että toimin vapaaehtoisena ohjaajana 8-luokkalaisten tyttöjen ryhmässä Jyvälän Nuoret ry:n Tyttöjen Mahdollisuus-projektissa. Tyttöjen Mahdollisuus-projektin tarkoituksena on edistää tyttöjen identiteetin kehitystä ja auttaa heitä naiseksi kasvamisprosessissa, sekä äitien aktiivisuuden mukaan parantaa äidin ja tyttären välistä suhdetta. Tapaamme tyttöjen kanssa viikoittain erilaisten teemojen parissa vajaan vuoden ajan. Tytöt ovat tulleet ryhmään mukaan vapaaehtoisesti näkemiensä ilmoitusten perusteella ja koululla olleen esittelytilaisuuden pohjalta.

Äiti-tytär-suhde on hyvin monivivahteinen ja mielenkiintoinen suhde, jolla on kauaskantoiset vaikutukset. Rutasen (1982, 14) mukaan äidit toimivat tyttäriensä kanssa pitkälti samoin, kuin heidän omat äitinsä ovat toimineet aikoinaan heidän kanssaan: Äidin kasvatustyylin on todettu siirtyvän pitkälti muuttumattomana tyttäreille (esim. Korhonen 1994). Äidin ja tyttären suhteen tärkeydestä huolimatta sitä on tutkittu aika vähän. Haluan tällä tutkimuksellani raottaa ovea tähän äiti-tytär-suhteen mystiseen maailmaan, jota ei ehkä koskaan voida täysin ymmärtää, ilman että sen itse kokee. Äiti-

tytär-suhde on hyvin laaja ja moninainen käsite. Keskityn tutkimuksessani ainoastaan äidin ja tyttären väliseen kasvatussuhteeseen: Kuinka äiti ja tytär sen kokevat.

Tutkimukseni on laadullinen tapaustutkimus, jossa tapauksia on neljä: Äiti ja tytär ovat aina yksi tapaus. Tutkimuksen kohdejoukko muodostuu 13–14-vuotiaista tytöistä ja heidän äideistään. 13–14-vuotiaat tytöt ovat kehityksellisesti juuri siinä iässä, jolloin he ensimmäisiä kertoja pystyvät pohtimaan ja määrittelemään suhdetta äitiinsä. Oman lisänsä tämän vaiheen äiti–tytär-suhteeseen tuo tyttären murrosikä, sekä jokaisen ainutlaatuisuus ja persoonallisuus, mitkä värittävät omalla tavallaan suhdetta. Tutkimuksen tarkoitus ei ole pyrkiä yleistettävään tietoon, vaan selvittää juuri näiden äitien ja tyttärien kokemuksia suhteestaan. Mikä on näiden äitien ja tyttärien näkemys heidän välisestä kasvatussuhteestaan tyttären ollessa 13–14-vuotias: Mitä he siitä kertovat? Miten kontrolli ilmenee kasvatussuhteessa, sekä kuinka läheinen ja lämmin suhde on? Lähestyn tutkimustehtävää ja tutkimuskohdetta vapaamuotoisen teemahaastattelun avulla.

2 ÄITI-TYTÄR-SUHDE

2.1 Suhteen muodostuminen

Rutanen kuvaa osuvasti ainutlaatuista äiti-tytär-suhdetta seuraavin adjektiivein: lämmin, hellä, myrskyisä, dramaattinen, kahlehtiva ja rikastuttava suhde, joka luo pohjan naisen suhtautumiselle itseensä, miehiin, lapsiin, työhön ja luovuuteen. Eli äiti-tytär-suhde vaikuttaa ratkaisevasti jokaisen naisen elämään. Sen vuoksi on syytä tarkastella tätä suhdetta lähemmin: Ei syyllistää ketään, vaan asiallisesti, realistisesti ja ongelmiin vastauksia etsien lähestyä tätä ainutlaatuista suhdetta. (Rutanen 1982, 29–30.)

Äidin ja tyttären välisen suhteen voidaan katsoa alkavan jo ennen lapsen syntymää. Ihan samalla tavoin alkaa myös äidin ja pojan välinen suhde. Kuitenkin kun nainen synnyttää tyttären, hän kohtaa erilaisen haasteen, kuin jos lapsi olisi poika.

Tyttären äitinä nainen joutuu pohtimaan omaa äitisuhdettaan ja naisen rooliaan eri tavoin kuin pojan äitinä. (Laurila 1996, 36.)

Äidin ja tyttären välistä suhdetta leimaa suhteen varhaisen muodostumisen lisäksi vahva molemminpuolinen samaistuminen. Määttäsen (1993) tutkimuksen omaelämäkertoissa samaistuminen tuli esille vahvoina jatkuvuuden kokemuksina oman elämän ja äidin elämän välillä. Samankaltaisuuden tunne tuli esille elämäkertoissa myös siten, että tyttäret kuvasivat äitiään sanoilla, joiden kokivat kuvaavan jotain olennaista itsestään. Suhteen varhainen muodostuminen ja vahva samaistuminen katsotaan perustaksi naisille ominaiselle relationaaliselle itseydelle, jota ei ensisijassa luonnehdi erillisyyden kokemus, vaan kokonaisuuteen kuulumisen tunne, osana kokonaisuutta olemisen ja elämisen tunto. (Määttäsen 1993, 149–153.) Lisäksi samaistuminen luo turvallisuudentunnetta molemmille, mutta asialla on myös negatiivinen puoli: Voimakas samaistuminen vaikeuttaa tytön itsenäistymistä. Tytön ollessa noin kahden vuoden ikäinen on jo nähtävissä malli, jonka mukaisesti naisten ja heidän äitiensä välinen tuleva suhde muotoutuu. Tytöt pysyttelevät äitinsä läheisyydessä ihan eri tavoin kuin pojat. Tytöt huomaavat jo varsin pian olevansa ruumiiltaan äitinsä kaltaisia, jonka seurauksena he alkavat matkia äitejään, mikä lisää entisestään turvallisuudentunnetta. (Rutanen 1982, 14–21.)

Varhain äidin ja tyttären välille muodostuvaa kiintymyssuhdetta on tutkittu useiden tutkijoiden toimesta (esim. Ainsworth, Bowlby ja Mahler). Ainsworth on kehittänyt hyvin tunnetun laboratoriomenetelmän, Strange Situation, jolla voidaan tutkia 1–2-vuotiaiden lasten ja vanhempien välistä kiintymyssuhdetta. Alkujaan Ainsworth kehitti menetelmän tarkkaillakseen äidin ja lapsen välistä kiintymystä, mutta myöhemmin menetelmä on laajennettu käsittämään myös isät. Menetelmässä keskitytään lapsen käyttäytymiseen ja leikkiin kahdeksassa eri vaiheessa. Vanhemman ja lapsen lisäksi vaiheisiin osallistuu yksi lapselle vieras henkilö. Menetelmässä tarkkaillaan lapsen käyttäytymisessä ja leikissä tapahtuvia muutoksia tilanteen muuttumisen myötä. Esimerkiksi alkaako lapsi itkeä jäädessään kahden vieraan henkilön kanssa vai jatkaako lapsi leikkiään normaalisti, tai antaako lapsi vanhemman lohduttaa itseään vai hakeutuuko lapsi vieraan henkilön luokse. Lapsen käyttäytymisen havainnoinnin perusteella Ainsworth luokittelee lapsi-vanhempi kiintymyssuhteen johonkin kolmesta seuraavasta luokasta: turvallisesti kiintyneet (secure), välttävästi kiintyneet (avoidant) ja ambivalentisti kiintyneet (anxious-ambivalent). (Blatt, Levy & Shaver 1998, 408.)

Turvallisesti kiintyneiden lasten vanhemmat ovat vastuuntuntoisia, sensitiivisiä lasten tunteita kohtaan ja he ovat myös käytettävissä silloin, kun lapsi tarvitsee heitä. Välttävästi kiintyneiden lasten vanhemmat taas ovat aika kylmäkiskoisia ja epäkäytännöllisiä kontaktissaan lapsiinsa. Heillä on myös taipumusta reagoida ainoastaan lapsen positiivisiin tunteisiin jättäen huomioimatta lapsen negatiiviset tunteet kokonaan. Ambivalentisti kiintyneiden lasten vanhemmat ovat hyvin epäjohtonmukaisia lastensa suhteen ja toimivat enemmän omistaan kuin lastensa tarpeista lähtien, kuten myös välttävästi kiintyneiden lasten vanhemmat. Kiintymysluokituksella on todettu olevan aika selvä jatkuvuus myöhemmässä elämässä. Esimerkiksi turvallisesti kiintyneet 1-vuotiaat lapset ovat turvallisesti kiintyneitä myös ollessaan 13–14-vuotiaita. (Blatt ym. 1998, 408.)

Monet feministitutkijat tarkastelevat äiti–tytär-suhdetta tyttärien näkökulmasta. Jos suhteessa on mennyt jokin asia pieleen, niin syyttävä sormi käännetään äitiä kohti. Äidin katsotaan olevan vastuussa perhepiiristä. Hänen tehtävänä on taata emotionaalisesti suotuisa ilmapiiri ja psykologinen hyvinvointi lapsille. Jos lapsilla ilmenee jotain ongelmia sen ajatellaan johtuvan äidin ja lapsen välisestä vuorovaikutuksesta. (Spiegel 1982, 95.) Aina ei varsinaisesti syytetä äitejä, vaan yhteiskuntaa, joka asettaa ehdot heidän toiminnalleen. Äitien syyttelyn kääntöpuoli on Chodorowin ja Contratto (1982) mukaan äitiyden ja äitien mahdollisuuksien idealisointi. Äidit olisivat helliä ja ymmärtäväisiä, sekä vastaisivat lasten tarpeisiin, jos heille vain annettaisiin tilaisuus siihen. He kritisoivat myös syvälle moderniin ajatteluun juurtunutta ajatusta, että lapsen tarpeet ovat aina oikeutettuja ja ne on mahdollista toteuttaa. (Chodorow & Contratto 1982, 57–58; Vuori 1991, 50–51.)

Vuoren (1991, 57–62) mukaan äiti–lapsi-suhde tulisi nähdä toiminnallisena suhteena, jossa molemmat osapuolet ovat aktiivisia ja vaikuttavat suhteen muotoutumiseen; suhde on sosiaalinen. Suhdetta on eriteltävä lisäksi laajemmassa toiminnallisessa ja institutionaalisessa yhteydessä. Kummallakin on myös muita suhteita. Äidin ja lapsen välisen suhteen erityisyys ei tarkoita sitä, että he olisivat irrallaan muista suhteista, vaan erityisyydellä tarkoitetaan Vuoren mukaan sitä tapaa, jolla äiti ja lapsi luovat keskinäisen sosiaalisuutensa suhteessa muihin ihmisiin.

2.2 Kasvatussuhde

Durkheimin (1956) mukaan kasvatusta voidaan määritellä seuraavasti: *”Kasvatusta on aikuissukupolvien vaikutusvallan harjoittamista niihin, jotka eivät vielä ole valmiita yhteiskuntaelämään. Sen tarkoituksena on synnyttää ja kehittää lapsessa tietyt fyysiset, tiedolliset ja moraaliset tilat, joita edellyttää sekä yhteiskunta että se erityinen sosiaalinen ympäristö, johon hän on joutunut.”* Durkheimin määritelmä kasvatuksesta on pitkälti saman suuntainen, kuin uudemmatkin kasvatustieteelliset määritelmät. Yhtenä merkittävänä erona on kuitenkin se, että Durkheim näki kasvatusta kohdistuvan lapsiin, kun taas nykyään kasvatusta tulisi nähdä elinikäisenä prosessina. Lisäksi kasvatusta määriteltäessä on olennaista huomioda sen vuorovaikutusluonne: Kasvattaja kasvaa ja kehittyy kasvatettavan ohella. Kasvatuksessa on myös kysymys itsekasvatuksesta eli se rakentuu kasvavan henkilön kehityksen myötä hänen karttuviiniin voimavaroihin. Arkielämässä kasvatukselle annettu merkitys on lähinnä psykologista, suppeaa määritelmää, josta olisi parempi käyttää nimitystä mikrotason määritelmä. Tämän määritelmän mukaan kasvatusta nähdään kahden henkilön, kasvattajan ja kasvatettavan vuorovaikutuksena, tavoitteellisena toimintana, jolla pyritään ohjaamaan kasvatettavan persoonallisuuden kehittymistä. (Durkheim 1956, Antikaisen 1998, 13, 15 mukaan.)

Kasvatusta termi on saanut osakseen kielteistä sävyä paljolti sen vuoksi, että sen nimissä on käytetty valtaa ilman rakkautta. Olisi hyvä muistaa, ettei kasvatusta ole ainoastaan kotiaresti ja korvapuusti, vaan myös hymy ja kannustus. Nykyajan kasvatusta iskulause onkin lyhyt ja ytimekäs ”Rakkautta ja Rajoja”. (Laurila 1996, 27.) Usein vanhemmat ovat sitä mieltä, etteivät he mitenkään erityisesti kasvatusta lapsiaan. Heillä ei ole mitään tiettyjä kasvatustieteellisiä menetelmiä tai periaatteita: He vain elävät lastensa kanssa. (Pulkinen 1994, 27.) Laurilan (1996, 26) mukaan lapsen ja vanhemman suhde sisältää kuitenkin jo rakenteellisesti kasvatusta. Lapsi muodostaa mielessään jonkinlaisen kuvan siitä, mikä on vanhempien mielestä sallittavaa ja mikä ei. Lapsi haluaa luonnostaan olla mieliksi vanhemmilleen ja muuttaa käyttäytymistään heidän toiveidensa mukaiseksi. On hyvin epätodennäköistä, että kukaan aikuinen pystyy olemaan lapsen kanssa kasvattamatta tätä, antamatta minkäänlaista viestiä; palkitsevaa

tai rankaisevaa. Jos lapsen ja vanhemman välillä on tunnesuhde, on heidän välillään myös kasvatussuhde. Vanhempien epä tietoisuus kasvattajana toimimisesta selittyy osaksi sillä, että nykyään kasvatusta ei tule enää niin selkeästi ilmi kuin mitä ennen. Lapsia ei enää välttämättä laiteta nurkkaan häpeämään, vaan annetaan lapsen ymmärtää asiain käyttäytyminen esimerkiksi paheksuvalla katseella, mikä ei ole yhtä selvästi esille tuleva kasvatustapa.

Ekologisen näkökulman mukaan kasvatusta ei voida määrittellä käsittämään vain tietyt toimenpiteet, vaan kotikasvatukseen sisällytetään laajasti ne kodin piirissä tarkoituksellisesti välitetyt ja tarkoituksettomasti välittyneet vaikutteet, jotka suuntaavat lapsen kehitystä. Viime aikoina on alettu korostaa vanhemmuuden näkökulmaa: Lastenkasvatusta sisältää ne vanhemmuuden kautta tarkoituksellisesti ja tarkoituksettomasti välittyvät vaikutteet, jotka suuntaavat lapsen kehitystä. Jos lastenkasvatusta ymmärrettäisiin pelkästään kasvatustapoina, pitäisi määrittellä jokin ikäraja milloin näitä tapoja ruvettäisiin käyttämään. Sitä vastoin kun kasvatusta ymmärretään vanhemmuuden kautta välittyviksi vaikutteiksi, voi lapsen alaikäraja olla jopa miinusmerkkinen. Tällöin puhutaan vaikutteista ennen syntymää, kuten alkoholin ja tupakan vaikutuksista. (Pulkinen 1994, 27–28.)

Äidin ja tyttären välinen kasvatussuhde on vaativa suhde molemmille osapuolille. Ruddick kuvaa äidin ja lapsen välistä suhdetta kiinnittymisenä ja irtaantumisenä. Äiti tasapainoilee näiden kahden ääripään välillä vuodesta toiseen. Äidin pitäisi pitää samanaikaisesti kiinni ja päästää irti lapsesta, jolla on oma elämä. Äiti ei kuitenkaan koskaan irtaannu lapsesta täydellisesti, vaan irtaantuminen tapahtuu vähitellen lapsen tarpeita mukailen kuitenkin niin, että äidin voidaan katsoa kantavan lastaan sydämessään ja tietoisuudessaan elämänsä loppuun asti; joko painolastina, kuljettamalla mukanaan tai lapsen hyvää edistäen. (Ruddick, Nätkinin 1997, 154–155 mukaan.) Kaiken kaikkiaan äidin on vaikea antaa tarpeeksi tilaa tyttären kasvamiselle, koska kuten edellä mainitsin hän kokee tyttären paljolti omaksi kuvakseen. Vaikeutta lisää se, että tytär ottaa pienestä pitäen mallia äidistään. (Laurila 1991, 20.)

Äideillä on havaittu olevan taipumus tietynlaiseen kasvatukseen, mutta on kuitenkin muistettava, että lapsen piirteillä ja käytöksellä on myös vaikutusta siihen millaiseksi kasvatusta muodostuu. (Laurila 1996, 20.) Lapsen ollessa itkuinen ja pahantuulinen jo vauvaiässä, kasvatussuhde saa aivan toisenlaisen lähtökohdan mitä silloin, jos lapsi on iloinen ja kiltti. Johnson (1988, 128–131) on kritisoinut Chodorowin näkemystä vanhempien tavasta tehdä ero kasvatuksessa poikien ja tyttöjen välille.

Chodorowin mukaan äidit luovat enemmän erilaisen suhteen poikiin kuin tyttöihin. Johnsonin mukaan näin onkin ehkä emotionaalisessa mielessä, mutta kaiken kaikkiaan hänen mukaansa ydinperheissä äideillä on enemmän samanlainen suhde sekä tyttöihin että poikiin.

Kasvatustutkimuksissa on tultu siihen tulokseen, että äitien kasvatustyyliä voidaan kuvata kahden eri muuttujan avulla. Nämä muuttujat ovat rakkauden ja lämmön määrä sekä vallan ja kontrollin määrä. (Laurila 1996, 25.) Näiden kahden muuttujan yhdistelmät saavat aikaan mitä erilaisempia kasvatuksia. Tarkoitukseni on tarkastella tutkimuksessani äidin ja tyttären välistä kasvatussuhdetta juuri näillä akseleilla; rakkaus ja lämpö vs. kylmyys, sekä kontrolli vs. kontrollin puute. En tarkastele näiden määrää, vaan sitä kuinka ne tulevat esille äidin ja tyttären välisessä kasvatussuhteessa. Laurilan (1996, 20) tutkimuksessa 20- vuotiaita tyttöjä pyydettiin arvioimaan sanallisesti suhdetta äitiinsä. Heistä vain n. 10 % toi esille jotain kielteistä. Yleisimmin käytettyjä adjektiiveja suhteen kuvailussa olivat lämmin, läheinen ja avoin. Vastauksista tuli ilmi myös kaveruus ja ystävyys.

3 VARHAISNUORI JA ÄITI

3.1 Varhaisnuoruuden äiti–tytär-suhde

Murrosikä, jossa tutkimukseni kohdejoukon 13–14-vuotiaat tytöt tällä hetkellä ovat, on yksi dramaattisimpia vaiheita äidin ja tyttären välillä. Se on raskasta aikaa sekä äidille että tyttärelle. Tytär kasvaa naiseksi ja tarkkailee omassa kehossaan tapahtuvia muutoksia hyvin tarkkaan häpeän ja ylpeyden sekaisin tuntein. Sen myötä hän alkaa arvostella myös yhä enemmän äidin ulkonäköä, sekä hänen tekemisiään ja tekemättä jättämisiään. Tämä on äidille raskasta, joka ilman tyttären arvosteluakin kokee erilaisia kriisejä itsessään tapahtuvien muutosten vuoksi. (Laurila 1996, 99–101.) Levinsonin (esim. 1986, 3–13) teorian mukaan keski-iässä oleva yksilö pohtii tyytyväisyyttä elämäänsä; onnistumisiaan ja epäonnistumisiaan tavoitteiden saavuttamisessa. Keski-iässä oleva tyttären äiti tavallaan kamppailee samojen kysymysten parissa kuin

tyttärensä, vain hieman eri lähtökohdista. Hän pyrkii muodostamaan tarkemman ja realistisemman kuvan itsestään; millainen ja kuka minä olen. Kasvatussuhde joutuu koetukselle tyttären vaatiessa enemmän vapautta ja äidin pitäessä kiinni tyttärestään (Laurila 1996, 102). On vaikea löytää kultainen keskitie, antaa vapautta oikeassa suhteessa. Usein asiat selviävät keskustelemalla, mutta tähän vaiheeseen kuuluu myös se, että ”ovet paukkuvat”.

Nuori irrottautuu varhain vanhempiensa määräysvallasta. Nykyään irrottautuminen tapahtuu usein jo 12-vuoden iässä. On hyvin yksilöllistä onko irrottautuminen vanhemmista noin nuorena hyvä vai huono asia. Varmemmin ongelmia aiheutuu kuitenkin äidille, jonka mielestä äidin tulee saada määrätä, kuten oli hänen nuoruudessaankin. Kuitenkin vertaisryhmän normit ovat niin voimakkaita, että vaikka äiti olisi millainen tahansa, näin käy. Tytär joutuu ratkaisemaan ristiriidan äiti vs. kaverit, jossa kaverit yleensä vievät voiton tyttären tullessa murrosikään. (Laurila 1996, 97.)

13–14-vuotiaat tytöt elävät murrosiän kuohuntavaihetta, jonka aikana fyysinen kypsyys saavutetaan. Varhaisnuori alkaa irrottautua vanhemmistaan sekä emotionaalisesti että asenteellisesti. Vanhempien käskyjä ja holhousta vastaan kapinoidaan. Varhaisnuoresta tuntuu usein siltä, että vanhemmat ja opettajat eivät ymmärrä häntä. Eniten tukea varhaisnuori kokee saavansa samanikäisiltä ystäviltään. Vertaisryhmistä tulee yhä tärkeämpiä samaistumiskohteita; ei haluta erottua tovereista. Myös pukeutuminen ja ulkonäkö ovat hyvin keskeisellä sijalla varhaisnuoren elämässä. On hyvin tavallista, että varhaisnuoren mieliala vaihtelee laidasta laitaan: Hyvä mieli voi muuttua hetkessä masentuneisuudeksi. Lisäksi maailmanlaajuiset asiat, kuten sodat, nälänhätä ja rasismi alkavat askarruttaa varhaisnuoren mieltä. Asioihin halutaan vaikuttaa ja antaa apua sitä tarvitseville. (Borland, Brown, Hill & Laybourn 1998, 28; Elkind 1994, 205–209; Siltala 1988, 99–102.)

Varhaisnuoren ja vanhempien välille syntyy usein monenlaisia konflikteja. Konfliktien syntyminen näin läheisissä suhteissa, mitä varhaisnuoren ja vanhempien suhde on, on ihan luonnollista. Konflikteja syntyy enemmän perheissä, joissa ilmapiiri on kauttaaltaan ahdistunut ja epätoivoinen. Vanhempien tulisi kyetä näkemään varhaisnuoren ja vanhempien väliset konfliktit palautteena heidän omasta toiminnastaan vanhemman roolissa. Monista yhteentörmäyksistä huolimatta tutkimusten mukaan vain 10% vanhemmista on kärsinyt vakavista konflikteista murrosikäisen lapsensa kanssa. Ennen ajateltiin, että konfliktit ovat negatiivinen asia, mutta nykyään ollaan tultu siihen

tulokseen, että niillä on oma merkityksensä nuoren kehityksessä. Konfliktien läpikäyminen opettaa nuorelle esimerkiksi sopeutumista ja sosiaalisia taitoja. Lisäksi konfliktit toimivat joskus hyvänä informaation antajana vanhemmille nuoren tarpeista. (Holmbeck, Paikoff & Brooks-Gunn 1995, 107–108.)

3.2 Varhaisnuori Eriksonin psykososiaalisen kehitysteorian valossa

Persoonallisuuden kehityksellä tarkoitetaan sekä yksilön persoonallisuuden eriytymistä ainutlaatuiseksi kokonaisuudeksi että yhteisön jäsenyyteen sosiaalistumista. Jokaiselle yksilölle muodostuu oma persoonallisuutensa, joka koostuu yksilön luonteenomaisesta tavasta ajatella, tuntea ja toimia. Se luonteenomainen, mikä näkyy ulospäin on yksilön persoonallisuutta. (Pulkinen 1988, 77–78.)

Erik H. Eriksonin (1968) psykososiaalinen kehitysteoria, joka kattaa yksilön minuuden kehityksen läpi koko elämänkaaren, on tunnetuin persoonallisuuden kehitystä kuvaava teoria. Teorian mukaan yksilö kulkee elämänsä aikana kahdeksan kehitysvaiheen läpi, joissa yksilö kohtaa ympäristön taholta uusia kehityshaasteita ja tehtäviä. Jokainen uusi tehtävä saa aikaan psykologisen kriisin, johon liittyy sekä negatiivisia että positiivisia tunteita: Yksilö kamppailee koko ajan hyvän ja pahan välimaastossa. Kriisin onnistunut ratkaiseminen tuottaa ihmiselle uuden psyykkisen voiman tai itseä koskevan perustunteen, jonka avulla hän voi kohdata ympäristön taholta tulevat uudet sopeutumisvaatimukset. Aikaisempi on aina pohja seuraavaan vaiheeseen siirtymiselle.

Eriksonin psykososiaalisen kehitysteorian kahdeksasta kehitysvaiheesta viides on nuoruus, johon tutkimuskohteenani olevat 13–14-vuotiaat tytöt Eriksonin mukaan pääasiassa kuuluvat. Tässä kehitysvaiheessa nuori kamppailee identiteetin muodostumisen ja roolidiffuusion välimaastossa. Nuori kysyy itseltään erilaisia kysymyksiä, kuten kuka minä olen? Mistä minä pidän? Missä minä olen hyvä?, ja etsii aktiivisesti niihin vastauksia ja opettelee tuntemaan itseään. Tämän kehitysvaiheen

onnistunut ratkaisu tuottaa tulokseksi minäidentiteetinelämyksen. Nuori on löytänyt vastaukset edellä mainittuihin kysymyksiin, tunnistanut itsensä ja löytänyt sen hetkisen paikkansa maailmasta. Itsensä etsimisen epäonnistuminen johtaa sitä vastoin roolidiffuusioon. Nuorella on tunne, ettei hän tunne itseään, eikä osaa tehdä itseään koskevia valintoja. Identiteetin onnistunut löytäminen tuottaa elämän perusvoimaksi elämyksen minän aitoudesta. (Erikson 1968; Elkind 1994, 196–198.)

Kehitysvaiheesta toiseen siirtymiselle ei voida kuitenkaan määritellä mitään tarkkoja ikärajoja: Siirtyminen vaiheesta toiseen tapahtuu kunkin kohdalla yksilöllisellä nopeudella. Tutkimuskohteenani olevista tytöistä osa voi olla vasta Eriksonin teorian neljännessä kehitysvaiheessa, varhaisnuoruudessa, ja joku saattaa jo hyvinkin olla osaksi siirtynyt teorian kuudenteen vaiheeseen, jota Erikson nimittää varhaisaikuisuudeksi. Varhaisnuoruudessa nuori kamppailee ahkeruuden ja alemmuudentunteen välimaastossa. Nuori tarvitsee onnistumisen elämyksiä ja yhteenkuuluvuuden tunnetta koulutovereidensa joukossa, jolloin kehitysvaiheen läpikäyminen tuottaa nuorelle pätevyuden ja pystyvyyden tunteen. Alemmuudentunne on yleensä seurausta jatkuvista epäonnistumisista ja hylkäämisen tuntemuksista tovereiden joukossa. Eriksonin kehitysteorian kuudennessa vaiheessa oleva nuori kamppailee läheisyyden ja eristyneisyyden kanssa. Tässä varhaisaikuisuuden vaiheessa tärkein kehitystehtävä on läheisen ja vastavuoroisen suhteen muodostaminen toiseen ihmiseen pelkäämättä oman identiteetin menettämistä. Kehitysvaiheen onnistunut läpikäyminen tuottaa taas yhden elämän perusvoiman, rakkauden. (Erikson 1982, 247–253; Kuusinen 1995, 117–123.)

Gilligan on havainnut joitain eroja identiteetin muodostamisessa tyttöjen ja poikien välillä. Tyttöjen yleisin tapa rakentaa identiteettiään ei ole välttämättä ympäristön arvojen ja standardien vastustaminen. Gilliganin tutkimuksessa high schoolissa olevat tytöt rikkoivat ensin siteensä muihin, samalla nujertaen omat mielipiteensä ja arvonsa, jonka jälkeen he perustivat uusia suhteita ja aistivat omaa identiteettiään. Ensin rikotaan entiset suhteet ja vasta sitten luodaan uusia. Sitä vastoin pojilla ei ole selvää järjestystä. He saattavat perustaa uusia sääntöjä ja vaihtaa mielipidettä, vaikka edellisiä ei ole vielä hylätty. (Gilligan, Elkindin 1994, 198 mukaan.)

3.3 Äiti tyttären vanhempänä

Andersonin (1991, 43) mukaan aidoksi ja luonnolliseksi äidiksi ei synnytä, vaan äitiyteen täytyy kasvaa, oppia ja kehittyä. Äitiys ei ole myöskään mikään rooli, jonka voisi opiskella sitä halutessaan. Se on paremminkin joukko ominaisuuksia, jotka tulevat esille jokaisessa naisessa eri tavalla. (Riikonen 1991, 155.) Johnson (1988) painottaa, että äitiyttä tarkasteltaessa on olennaista erottaa nainen äitinä ja nainen vaimona toisistaan. Vaimoina naiset ovat alistettuja ja heikkoja, sekä riippuvaisia taloudellisesti että poliittisesti miehistään. Äitiydessä naiset sitä vastoin ovat vahvoja ja toimintakykyisiä. Suhde lapsen kanssa yksinkertaisesti jo edellyttää tätä, sillä muutenhan vastuunkantaminen lapsen hyvinvoinnista ei olisi mahdollista. (Johnson 1988, 13, 43; Vuori 1991, 55.) Johnsonin väite on aika ”rankka” ja kysymyksiä herättävä. Ovatko nykyajan naiset todella alistettuja ja riippuvaisia miehistään? Kaikilta osin monikaan ei taida yhtyä tähän Johnsonin ajatukseen.

Kautta aikain äitiydelle on asetettu erilaisia vaatimuksia, puhutaan äitimyyteistä. Äitimyytin vaatimuksia ovat esimerkiksi seuraavat: *”Äidin pitää olla kärsivällinen, äiti ei saa suuttua lapselle, äidin pitää olla mielialaltaan pysyvä, äiti ei saa tuskastua lapsen hoitoon.”* Kuka äiti voi katsoa täyttävänsä kaikki nämä vaatimukset? Ainoastaan sellainen ihminen, joka kieltää todelliset tunteensa. Niemelä esitti tutkimuksessaan ensimmäisen raskauden ajalta lapsen kouluikään asti tutkimuksessa mukana olleille äideille edellä mainittuja myyttejä, sekä useita erilaisia väittämiä, kuten *”äidin tulee unohtaa omat tarpeensa”* tai *”äidin tulee saada äitiydestään elämälleen koko sisältö.”* Vaikka väittämissä edellytetään, että äiti unohtaa omat tarpeensa ja elää ainoastaan lapsen ehdoilla, sekä keskittyy itsensä arvioimiseen äitinä, yksi kolmasosa Niemelän tutkimukseen osallistuneista hyväksyi nämä ja uskoi myös itse olevan niiden kaltainen. (Niemelä 1991, 111–112.)

Tyttären varttuessa ja käydessä läpi kehityksellisiä ja kontekstuaalisia muutoksia varhaisnuoruudessa (ks. s.12–14) myös äidin tehtävät ja asema vanhempänä muuttuu. Ihanne olisi, että äidin auktoriteetti ja dominoivuus vähenisivät tyttären varttuessa, joustavuuden ja ymmärtäväisyyden lisääntyessä. Äidin tulee asettaa selkeät rajat varhaisnuoruudessa olevan tyttären käyttäytymiselle. Sääntöjen ja kieltojen

noudattamista tulee valvoa sanktioin, mutta rankaisemisessa on muistettava kohtuus. Varhaisnuoren ja vanhemman välille pitäisi pystyä luomaan lämmin ja vastavuoroinen ilmapiiri. On tärkeää, että varhaisnuori saa osallistua koko perhettä koskevien asioiden pohtimiseen. Vanhempien tehtävänä on auttaa varhaisnuorta kehittämään hyödyllisiä taitoja ja antaa hänelle informaatiota erinäisistä asioista varhaisnuoren niitä tarvitessa. Äidin kyetessä toimimaan pitkälti tällä tavoin, hän takaa tyttärelle ja heidän väliselle suhteelle parhaat mahdolliset olosuhteet varhaisnuoruuden läpikäymiseen. (Holmbeck ym. 1995, 98–104.)

Äidin ja varhaisnuoruudessa olevan tyttären välinen suhde eroaa isän ja tyttären suhteesta monin tavoin. Lähtökohta näiden suhteiden erilaisuudelle juontuu jo varhaislapsuudesta, josta asti äidit viettävät enemmän aikaa lastenhoidon parissa mitä isät. Isät sitä vastoin harrastavat ja puuhastelevat lastensa kanssa enemmän vapaa-aikana. Varhaisnuoruudessa äiti on sekä tytöille että pojille tärkeämpi tuen lähde kuin isä: Suhde on kaikin tavoin läheisempi. Tytär näkee isän auktoriteettihahmona, jolloin vuorovaikutus vähenee. Äidin ja tyttären välinen suhde taas on luonteeltaan enemmän molemminpuolista: He pyytävät toisiltaan apua empimättä. Kaiken kaikkiaan näyttää siltä, että äidit ovat sopeutuvaisempia lapsiinsa kuin isät. Äidit tietävät ja tuntevat varhaisnuoren kehityksessä tapahtuvat muutokset isiä paremmin. (Holmbeck ym. 1995, 109–110.)

Younissin ja Ketterlinusin (1987) tutkimuksessa saatiin edellisen kaltaisia tuloksia, kun varhaisnuorilta kysyttiin kuinka hyvin isät ja äidit tuntevat heidät, sekä kuinka paljon he välittävät siitä mitä äiti ja isä ajattelevat heistä. Tutkimukseen osallistuneiden tyttärien mukaan he juttelevat äitiensä kanssa avoimemmin ja useammin asioista kuin isiensä kanssa. Lisäksi tyttäret olivat sitä mieltä, että äidit tuntevat heidät isiä paremmin. Samaisen tutkimuksen mukaan tyttäret välittävät hyvinkin paljon siitä, mitä vanhemmat heistä ajattelevat. On kuitenkin syytä huomata, että myös isällä on merkittävä asema varhaisnuoruudessa olevan tyttären elämässä omalla tavallaan. On varmasti perheitä, joissa isä tulee äitiä paremmin toimeen tyttären kanssa.

Korhonen (1994) on nimennyt tutkimuksensa haastatteluaineistosta, jossa keski-ikäiset naiset kuvasivat omia äitejään, neljä äitityyppiä erittäin onnistuneesti: ”tulevaisuuteen suuntautuneet vahvat kasvattajat”, ”etäiset ja tiukat kasvattajat”, ”läheiset huolehtijat” ja ”pelottavat äidit”. ”Vahvat kasvattajat” ovat hyvin tietoisia omasta kasvattajan roolistaan, sekä naisen asemastaan. He pyrkivät antamaan parhaan mahdollisen lähtökohdan lapsilleen, esimerkiksi korostaen koulutuksen tärkeyttä.

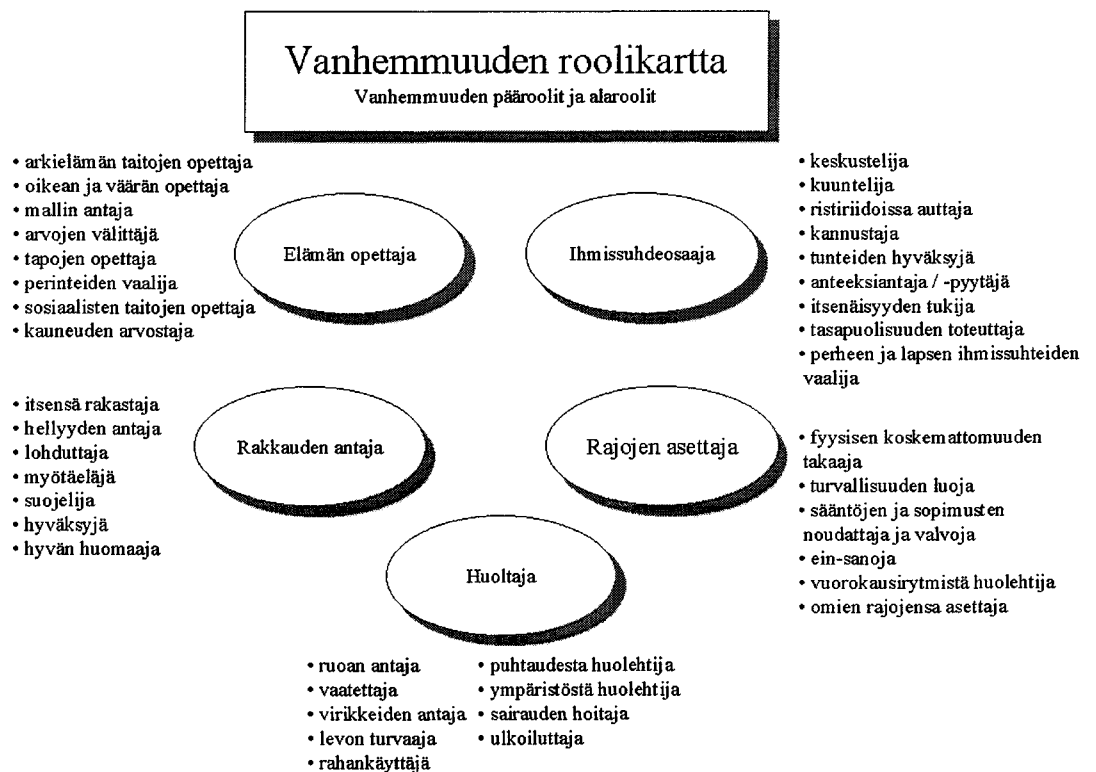
”Etäiset huolehtijat”, joita Korhosen tutkimuksessa ilmeni eniten (58%) huolehtivat lapsistaan sen minkä ehtivät arkisten askareiden lomassa. Usein äidillä ei ole kuitenkaan tarpeeksi aikaa lastensa hellimiseen ja sylissä pitämiseen, saati leikkimiseen. Näin ”etäisestä huolehtija”- äidistä jää lapsille aika vaativa ja tiukka mielikuva. ”Läheiset huolehtijat” ovat pitkälti edellisen äitityypin kaltaisia, mutta heillä on aikaa myös lastensa hellimiseen ja hoivaamiseen. Suhde on emotionaalisesti läheinen. Ehkä liiankin hyvätahtoisena äiti välittää lapsilleen nöyrytyksen ja alistumisen mallin. ”Pelottavat äidit” ovat hyvin dominoivia suhteessa lapsiinsa ja puolisoonsa. Lapset saavat olla koko ajan hieman varuillaan, sillä äiti saattaa olla äkkipikainen ja hermostunut. Äidin ja lasten välistä suhdetta leimaa pitkälti pelon tunne. (Korhonen 1994, 113–115.)

Huolimatta siitä, että naiset näkevät vaivaa ja luopuvat monesta äitiyden vuoksi, Helakisan (1991, 92) mielestä äitiyttä pidetään parhaana naisen elämässä, ehdottomimpana ainakin. Se on elämän huumaavin kokemus ja suuri seikkailu. Asuinpaikkaa, ammattia ja miestä voit vaihtaa, mutta lastasi et. Kyse on osittain siitä, että äidin rakkaus tyttärelle on jotain erityistä. Laurila (1996, 25) on määritellyt tätä äidin ja tyttären välistä rakkautta kuvaavien adjektiivien. Hänen mukaansa äidin rakkaus tyttärelle on ylpeyttä, iloa, lämpöä ja myötäelämistä. Toisaalta se on myös työtä ja jaksamista, sekä huolta ja ahdistumista, usein myös anteeksiantamista. Vaikka edellä mainittu kuvaus äidin rakkaudesta tyttärelle on erittäin osuva, on kuitenkin muistettava, että jokainen äiti-tytär suhde on ainutlaatuinen, niin myös äidin rakkaus tyttärelle kohtaan.

3.3.1 Vanhemmuuden roolikartta

Helmisen ja Iso-Heiniemen (1999) laatima vanhemmuuden roolikartta pohjautuu Morenon rooliteorioihin. Roolikartta on yksi monista Morenon kehittämistä menetelmistä, jonka avulla voidaan tarkastella yksilön sisäisiä roolisuhteita, kuten kuinka nainen toimii äitinä. Yksilön persoonaa tai sen osa-aluetta, esimerkiksi vanhemmuutta, voidaan arvioida roolikokoelmana. Mitä enemmän rooleja vanhemmalla on käytössään sitä joustavampi hän äitinä tai isänä on. Rooleihin samaistuminen on aina yksilöllistä. Keskeisimmät vanhemmuuden roolit kypsyvät vanhemmuuden myötä. Vanhemmuuden roolit eivät ole valmiina, vaan ne kehittyvät suhteessa ja vuorovaikutuksessa lapseen. On mahdollista, että jotkut vanhemmuuden roolit eivät kehity lainkaan, jotkut taas ovat luontevassa käytössä ja osa rooleista on jopa ylikehittynyt. (Helminen & Iso-Heiniemi 1999, 12–15.)

Roolikartassa on viisi eri vanhemmuuden roolia: elämän opettaja, ihmissuhdeosaaja, rakkauden antaja, rajojen asettaja ja huoltaja (ks. kuva 1). Jokaiseen näihin viiteen vanhemmuuden rooliin liittyy useita tehtäviä ja vanhemmille onkin hyvin palkitsevaa huomata toteuttaneensa edes jotain näistä tehtävistä. Roolikartan tarkoitus on auttaa vanhempia pohtimaan omaa rooliaan perheessä. Roolit ovat erittäin herkkä puheenaihe, mutta roolikartan tarkoitus ei ole suinkaan syyllistää ketään. Roolikartassa ei ole mitään selviä kysymyksiä tai pisteytystä, vaan tarkoitus on miettiä vanhemmuuteen sisältyviä tehtäviä: Viedä omat tehtävänsä viiden roolin karttaan. Vanhemmuuden roolia pohtiessa on keskeistä muistaa tehdä arvio erikseen jokaisen lapsen kohdalla, sillä sama kasvatustoteutus ei päde perheen kaikkiin lapsiin. Lisäksi eri roolit korostuvat lapsen kehityksen eri vaiheissa. Murrosiässä olevan lapsen kanssa vanhemmuudessa nousee keskeiselle sijalle rajojen asettajan ja ihmissuhdeosaajan roolit. Ihmissuhdeosaajan taitoja vanhempi tarvitsee esimerkiksi sopimusten tekemiseen nuoren kanssa. (Helminen & Iso-Heiniemi 1999.)

Kuva 1. Vanhemmuuden roolikartta. (Helminen & Iso-Heiniemi 1999, liite.)

Näistä viidestä pääroolista huoltajuus on kaikkein tärkein. Pieni lapsi ei selviä hengissä, jos vanhemmat eivät osaa antaa ruokaa ja juotavaa. Lapsen varttuessa ruokkijan rooli muuttuu. Esimerkiksi varhaisnuoren kanssa aterioita voidaan valmistaa yhdessä ja ohjata häntä omatoimisuuteen. Jos ruokkijan rooli jää päälle, se muuttuu tuputtamiseksi. Myös muiden, rakkauden antajan, rajojen asettajan ja ihmissuhdetaitojen opettajan roolien olisi hyvä olla tasapainossa, vaikka ne eivät vaikutakaan huoltajuuden tavoin hengissä pysymiseen. Ne ovat kuitenkin tärkeitä vanhemmuuden rooleja ja edistävät lapsen suotuisaa kehitystä kohti aikuisuutta. (Helminen & Iso-Heiniemi 1999.)

4 ÄIDIN JA TYTTÄREN VUOROVAIKUTUSTA LUONNEHTIVAT PIIRTEET

4.1 Kasvatusilmapiirit

Äidin ja lapsen välisen vuorovaikutuksen on havaittu eroavan jossain määrin isän ja lapsen välisestä vuorovaikutuksesta. Äidin ja lapsen välisessä vuorovaikutuksessa lapset pyrkivät enemmän läheisyyteen ja fyysiseen kontaktiin. Kielellisessä vuorovaikutuksessa äidin ja lasten välinen vuorovaikutus on yksinkertaista ja lapsen iän huomioon ottavaa, sekä puheen sävy on lämmin. Leikin välityksellä tapahtuva vuorovaikutus on äidin ja lapsen välillä enemmän verbaalista kuin fyysistä. (Grossman & Pollack 1985, 589–592, 596.)

Äidin ja tyttären välistä vuorovaikutusta voidaan tarkastella ja luokitella kasvatusilmapiirien avulla. Baumrind (1989, 353) erottaa lastenkasvatuksessa

kolmenlaista kontrollia: autoritaarinen, autoritatiivinen ja salliva. Nämä vanhempien toteuttamat kontrollit lapsiaan kohtaan kuvaavat hyvin lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta. Autoritaarisen vanhemman ja lapsen välinen vuorovaikutus poikkeaa aika paljon autoritatiivisen vanhemman ja lapseen välisestä vuorovaikutuksesta.

Autoritaarinen vanhempi pohjaa kasvatuksensa itsensä arvostamien korkeampien auktoriteettien määrittelemiin absoluuttisiin standardeihin. Hän yrittää muokata, arvioida ja kontrolloida lapsen käyttäytymistä näiden mukaan. Standardit voivat olla uskonnollisesti määräytyneitä tai ne voivat olla lähtöisin jostakin muusta normijärjestelmästä. Vanhempi arvostaa tottelevaisuutta ja pitää tärkeänä sitä, että lapsella on yhteneväiset mielipiteet hänen kanssaan. Lapsen tulee hyväksyä vanhemman sana, sillä se on laki. Keskustelu tai vaatimusten perustelu ei ole autoritaarisen vanhemman mielestä tarpeellista. Autoritaaristen vanhempien lapsilla on havaittu keskivertoa enemmän pelokkuutta, epäystävällisyyttä, ärtyvyyttä, sekä yleensä stressaantuneisuutta. Erityisesti tytöillä ilmenee tavallista enemmän vallanhalua ja itsenäisyyden puutetta. (Baumrind 1989, 353; Pulkkinen 1994, 34.) Tämänlaatuisista kasvatustavoista on käytetty myös muita nimityksiä, kuten herkistävä kasvatustavo ja valtaa korostava kasvatustavo (Pulkkinen 1985, 135).

Autoritatiivinen vanhemmuus on vastakohta edelliselle vanhemmuuden tyypille; autoritatiivinen vanhempi on vastuuntuntoinen ja psykologisesti suuntautunut kasvatustavoissaan. Autoritatiivinen vanhempi yrittää vaikuttaa lapsen toimintoihin rationaalisella tavalla. Hän käyttää sekä valtaa että järkeä tavoitteiden saavuttamisessa. Autoritatiivinen vanhempi ei pidä itseään erehtymättömänä, vaan myöntää omat virheensä. Näin hän arvostaa myös lapsen omaa mielipidettä. Autoritatiivinen vanhempi perustelee odotuksensa ja toimintansa, sekä suosii keskustelua. Kuitenkin hän pitää tärkeänä myös kurinalaista mukautumista. Eli tarpeen vaatiessa hän harjoittaa lujaa kontrollia esimerkiksi kotitöiden suhteen. Vaikka autoritatiivinen vanhempi katsoo itsellään olevan tietyt vastuut ja velvollisuudet, hän ei unohda lapsen yksilöllisiä tarpeita. Näin autoritatiivisessa ilmapiirissä kehittyy itsehallinta, yhteistoiminnallisuus, itseluottamus ja tavoitteiden suoriutumishalukkuus. Tytöillä on havaittu erityisesti harkintaa ja saavutusorientoitunutta käyttäytymistä. (Baumrind 1989, 353–354; Pulkkinen 1994, 34–35.) Tämänlaatuisista kasvatustavoista käytetään myös nimityksiä demokraattinen, psykologinen ja ohjaava kasvatustavo (Pulkkinen 1985, 135).

Salliva vanhempi on hyvin ei-rankaiseva, hyväksyvä ja myönteinen suhtautumisessaan lapsen impulsseja, toiveita ja toimintaa kohtaan. Hän ei yritä kitkeä

pois lapsen epäkypsiä reaktioita eikä rohkaise itseluottamusta. Hän kysyy lapsen mielipidettä asiassa kuin asiassa. Hän tavallaan antaa itsensä lapsen käyttöön. Hän ei ota aktiivisesti vastuuta lapsen käyttäytymisen muokkaamisesta tai muuttamisesta. Tavoitteidensa saavuttamiseksi salliva vanhempi käyttää järkeilyä, mutta ei laisinkaan valtaa. Sallivien vanhempien lasten itseluottamus, itsehallinta ja suoriutumispyrkimys eivät kehity samalla tavoin kuin autoritatiivisten vanhempien lapsilla. Tyttöjen on erityisesti havaittu olevan vähemmän sosiaalisesti varmoja ja vähemmän suoritusorientoituneita (Baumrind 1989, 354–355). Adler onkin puhunut vahvasti hemmottelua vastaan. Hänen mielestään hemmoteltu lapsi ei saa kokea tunnetta siitä, että hän on tärkeä jäsen perheessä ja yhteiskunnassa, sillä hän ei voi kokea vanhempien odotusten täyttämisen tuottamaa mielihyvää, koska vanhemmilla ei ole mitään odotuksia lasta kohtaan. Näin lapselle kehittyy heikko itsetunto ja hän vaatii vain lisää huomiota. (Ander, Pulkkinen 1994, 35 mukaan).

Baumrindin (1989) luokittelua autoritaariseen, autoritatiiviseen ja sallivaan vanhemmuuteen on tarkennettu siten, että salliva vanhemmuus on jaettu vielä kahdeksi eri tyyppiä; hemmotteleva ja laiminlyövä vanhemmuus. Näitä kahta eri vanhemmuutta erottelee lapsen tarpeisiin vastaaminen ja vaativuus. Vaativuudella tarkoitetaan vanhempien odotuksia siitä, miten lapsi jäsentyy perheeseen ja yhteiskuntaan. Lapsen tarpeisiin vastaamisella tarkoitetaan toimintaa, joka tarkoituksellisesti kasvattaa itsehallintaa, yksilöllisyyttä ja itseluottamusta olemalla tukena ja huomioimalla lapsen erityiset tarpeet. Laiminlyövät vanhemmat eivät reagoi lapsen tarpeisiin, eivätkä myöskään vaadi lapselta juuri mitään. Kuitenkaan laiminlyövät vanhemmat eivät useinkaan ole laiminlyöviä pahimmillaan, vaan paremminkin keskittyneitä omiin asioihinsa unohtaen lapsen asiat. He eivät keskustele lapsen kanssa päivittäin lasta koskevista asioista, kuten koulunkäynnistä. Vanhemmat eivät myöskään usein tiedä missä lapsi on ja kenen kanssa. Pahimmassa tapauksessa laiminlyöntiä voi esiintyä myös lapsen fyysisten perustarpeiden kohdalla. (Pulkkinen 1994, 36–37.)

Hemmottelevat vanhemmat sitä vastoin reagoivat lapsen tarpeisiin, mutta eivät myöskään vaadi lapselta tarpeeksi. He ovat hyvin lapsikeskeisiä ja hyväksyviä. Usein hemmottelevien vanhempien lapset omaavat positiivisen elämänasenteen ja ovat hyvin aktiivisia, mutta heiltä puuttuu usein itseluottamusta, impulssien kontrollointia ja sosiaalista vastuuntuntoa. Viime vuosina on ollut havaittavissa, että Suomessa kasvatuksen keskeiseksi ongelmaksi on noussut juuri hemmottelun lisääntyminen. Vanhemmat tekevät pitkiä työpäiviä, jolloin lasten ja vanhempien yhdessä viettämä aika

jää vähäiseksi. Illalla ei enää jakseta tai haluta kontrolloida lasten käyttäytymistä. Ilmapiiri halutaan säilyttää miellyttävänä, eikä haluta riidellä esimerkiksi nukkumaanmenoajoista. Lapset jäävät vaille jokaisen tarvitsemaa kontrollia. Näin on suuri vaara, että lapset alkavat tuntea itsensä hylätyiksi ja tarpeettomiksi. (Pulkinen 1994, 36–37.)

Korhonen (1994) on nimennyt ja luokitellut tutkimuksensa haastatteluaineistosta äitien lastenkasvatuksen neljään luokkaan aika osuvasti: ”tietoinen kasvatus”, ”yksilöllisyyden korostus”, ”ymmärtävä huolenpito”, ja ”puuskittainen puuttuminen”. ”Tietoisilla kasvattajilla” on hyvin selkeä kasvatus- ja vaikuttamispyrkimys. Aikuinen on auktoriteetti, joka sano viimeisen sanan, vaikka myös lapsen mielipiteitä kuunnellaan. ”Tietoinen kasvattaja pyrkii olemaan johdonmukainen ja kannustava. Lapsille on asetettu perustellut rajat ja säännöt, jotka on tarkoitettu noudatettaviksi; rikkomisesta rangaistaan. Myös ”Yksilöllisyyttä korostavilla äideillä” on tietoiset kasvatuseriaatteen. Selkeänä erona edelliseen kasvatustyyliin, ”yksilöllisyyttä korostavat äidit” pitävät lapsia tasavertaisina, eivätkä näe itseään lasten yläpuolella olevana auktoriteettina. Suhde on vastavuoroinen, jossa molemmat kasvavat ja oppivat. Äidit myös kunnioittavat lasten yksilöllisyyttä ja ainutkertaisuutta. Kasvatusote on salliva, luottamukseen perustuva, missä keskustellaan paljon. Pyrkimyksenä on kasvattaa lapsista itsenäisiä ihmisiä. Sitä vastoin kuin edelliset kasvatustyyli omaavilla äideillä ”ymmärtävää huolenpitoa korostavilla äideillä” ei ole itse pohdittuja, tietoisia kasvatustavoitteita kovin paljon. ”Yymmärtävää huolenpitoa korostavat äidit” haluavat antaa lapsilleen turvallisen kodin, sekä huolenpitoa ja läheisyyttä. Kasvatusote on salliva, mutta rajojakin asetetaan lähinnä sen vuoksi, että lasta halutaan varjella erilaisilta vaaroilta. ”Puuskittaisten äitien” kasvatusotetta leimaa epäjohdonmukaisuus. Välillä ote on salliva, välillä taas rajoittava riippuen äidin omasta elämäntilanteesta ja mielialasta, sekä lasten iästä. Erityisesti lapsen murrosikä on yksi koetinkivi. (Korhonen 1994, 119–123.)

Näistä Korhosen luokittelemista kasvatustyyleistä löytyy aika paljon yhtäläisyyksiä Baumrindin edellä mainittuihin kasvatusilmapiireihin; nimet ovat erilaiset, mutta sisältö ja kuvaukset aikalailla samoja. Näitä kasvatustyylikuvauksia tarkasteltaessa on syytä muistaa, että ne eivät suinkaan tarkoita sitä, että jokainen äiti on vain ja ainoastaan yhden tyylin edustaja. Tyyppikuvaukset tuovat esille paremminkin painotuseroja ja korostuksia. Esimerkiksi ”tietoiset kasvattajat saattavat omata tiettyssä tilanteessa piirteitä myös ”yksilöllisyyttä korostavien äitien” ominaispiirteistä.

Onpa vanhemman ja lapsen välinen vuorovaikutus sitten autoritaarista, autoritatiivista tai sallivaa, kyseessä on kuitenkin aina epäsymmetrinen valtasuhde. Aikuinen omaa sellaisia sosiaalisia kykyjä ja resursseja, joita lapsella ei ole. Tätä epäsymmetristä valtasuhdetta voidaan tarkastella sekä lapsen että aikuisen näkökulmasta; molemmilla on omat keinonsa. Lapsi voi esimerkiksi panna vastaan, neuvotella tai vedota lapsen asemaan. Aikuisen on taas pyrittävä saamaan lapsen suostumus. Mutta koska lapsi on riippuvainen aikuisen huolenpidosta, hän lopulta suostuu aikuisen tahtoon. (Vuori 1991, 63–64.) Huardin (1980) tutkimuksen mukaan nuoret tunnistavat vanhempien auktoriteetin ja identifioituvat siihen. Hunterin (1984) tutkimuksessa nuoret kuvailivat vanhempiensa tapaa taivutella heidät omaan tahtoonsa. Tyypillinen vastaus oli esimerkiksi *”minun äitini sanoo, että hän osoittaa minun olevan väärässä minun parhaakseni”* tai *”että minä olen velvollinen tekemään kuten hän sanoo”*. Eli vanhemmat ottavat yksipuolisen auktoriteetin aseman vaatimalla myötämielisyyteen. Itse asiassa vanhemmat taiteilevat auktoriteetteina todistaakseen eri tavoin nuorille ns. valtaa ja sanovat että vanhemmat vaativat, koska *”he tietävät paremmin kuin minä”*. Tutkimusten valossa näyttää siltä, että vanhemmat ottavat auktoriteetti asemansa ja heidän vastuunsa vakavasti. Vastaavasti nuoret kunnioittavat vanhempiaan siinä määrin että ottavat vakavasti vanhempien välittämät arvot ja neuvot, sekä tuntevat heidät läheisiksi. (Youniss 1989, 385–387.)

Vanhemmat käyttävät erilaisia kontrollikeinoja saadakseen lapsen taipumaan tahtoonsa. Kontrollikeinoja ei tule ymmärtää käsittämään pelkästään negatiivisia keinoja, kuten rankaiseminen tai passivoiminen. Kontrollikeinoilla tarkoitetaan kaikkia niitä keinoja joiden avulla yksilö saadaan muuttamaan toimintaansa. Niiden tehtävä on ohjata käyttäytyminen tiettyyn suuntaan. (Schaffer 1984, 71.) Suhde kuitenkin muuttuu lapsen varttuessa, jonka myötä hän alkaa irrottautua enemmän ja enemmän aikuisen auktoriteetista. Irrottautuminen on asteittaista ja neuvottelu aikuisen auktoriteetin rajoista on jatkuvaa. Vähittäinen irrottautuminen on lapsen täysipainoisen kehittymisen välttämätön edellytys. (Vuori 1991, 63–64.)

4.2 Lapsikeskeinen ja aikuiskeskeinen kasvatus

Jako lapsikeskeiseen ja aikuiskeskeiseen kasvatukseen on yksi tapa jäsentää äidin ja tyttären välistä vuorovaikutusta. Lapsikeskeisessä kasvatuksessa lapsi saa osakseen vanhempien huomiota ja vanhemmat ovat kiinnostuneita hänen asioistaan. Lasta tuetaan ja kannustetaan hänen sitä tarvitessa. Lapselle asetetaan myös perustellut rajat ja asioista keskustellaan lapsen kanssa. Lapsikeskeinen kasvatus takaa lapselle hyvät lähtökohdat sosiaalisten taitojen oppimiselle, vastuunotolle, koulunkäyntihalukkuudelle ja yhteiskuntaan sopeutumiselle.

Aikuiskeskeisen kasvatuksen lähtökohtana on aikuisten tarpeet. Vanhemmat eivät ole kiinnostuneita lapsen asioista, eikä heillä useinkaan ole aikaa keskustella lapsen kanssa. Vanhemmat ovat epäjohtonmukaisia ja rankaisevia lasta kohtaan. Aikuiskeskeisyys voi olla omasta mukavuuden halusta johtuvaa hemmottelua, autoritaarisuutta tai välinpitämättömyyttä. On havaittu, että aikuiskeskeinen ilmapiiri on yhteydessä sosiaaliseen avuttomuuteen sekä käytösongelmiin kotona ja koulussa. (Pulkkinen 1994, 38–39).

Baumrindin (1989, 351) mukaan parhaaseen kasvatustulokseen päästään todennäköisemmin autoritatiivisessa ilmapiirissä. On kuitenkin muistettava, että jokainen lapsi on yksilö, jolla on omat erityiset tarpeensa; toinen tarvitsee enemmän tukea kuin toinen. On hyvin mahdollista, että samankin perheen lapset kokevat kasvatusilmapiirin eri tavoin. Ikä on myös yksi tekijä, joka tulee huomioida miettiessä millainen kasvatus on parasta lapselle. (Pulkkinen 1994, 39.) Oikeastaan ei ole kovinkaan yksinkertaista määrittellä mitä on hyvä kasvatus. Voidaanko sitä ylipäätään tarkasti rajata huomioiden edellä mainitut asiat. Se mikä sopii toiselle, voi olla toisen turmio.

Kasvatuksen hyvyyttä ja kasvatusilmapiirejä tarkasteltaessa on keskeistä huomioida se, että lapset ja vanhemmat kokevat asiat eri tavoin. Olennaista ei ole niinkään se, miten vanhemmat kuvaavat kasvatusta ja mitä kasvatusmenetelmiä he mielestään käyttävät, vaan kuinka lapset kokevat kasvatusilmapiirin. Myös Pulkkisen (1977) tutkimuksen mukaan, jossa hän haastatteli 14- vuotiaita koululaisia ja heidän vanhempiaan, lapset kuvasivat kasvatusilmapiiriään erilailta kuin mitä vanhempansa.

Lapset jäsensivät kasvatusilmapiiriä sen mukaan pitivätkö he ilmapiiriä lapsen tarpeita ymmärtävänä, lapsikeskeisenä vai oliko ilmapiiri aikuiskeskeinen. Vanhemmat sitä vastoin lähestyivät kasvatusilmapiiriä lapsen toimintojen valvonnan ja rankaisevuuden näkökulmasta. (Pulkinen 1994, 38). Tämän vuoksi haluankin tuoda tutkimuksessani esille sekä äidin että tyttären näkökulman.

5 TUTKIMUSTEHTÄVÄ

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää äidin ja tyttären kokemuksia heidän välisestä kasvatussuhteesta tyttären ollessa 13–14-vuotias varhaisnuori. Mitä he kertovat siitä suhteesta missä elävät päivittäin. Tutkimustehtävä koostuu kolmesta tutkimusongelmasta: mitä äiti ja tytär kertovat kasvatussuhteestaan, miten kontrolli ilmenee äidin ja tyttären välisessä kasvatussuhteessa, sekä kuinka läheinen ja lämmin kasvatussuhde on. Tarkoitus ei ole selvittää lämmön ja kontrollin määrää, vaan sitä miten ne tulevat esille heidän puheissaan. Lisäksi pyrin selvittämään yleisesti millainen kasvatusilmapiiri äidin ja tyttären välillä vallitsee.

1. Mitä äiti ja tytär kertovat heidän välisestä kasvatussuhteestaan tällä hetkellä?
2. Miten kontrolli ilmenee äidin ja tyttären välisessä kasvatussuhteessa tyttären ollessa 13–14-vuotias?
3. Kuinka läheinen ja lämmin äidin ja tyttären välinen kasvatussuhde on tyttären ollessa 13–14-vuotias?

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

6.1 Tutkimuksen äidit ja tyttäret

Minulle tarjoutui oiva tilaisuus saada 8-luokkalaisia tyttöjä ja heidän äitejään mukaan tutkimukseeni Jyväskylän Nuoret ry:n Tyttöjen Mahdollisuus-projektin kautta, missä itse toimin vapaaehtoisena ohjaajana. Tutkimukseeni osallistui neljä 13–14-vuotiasta tyttöä, jotka ovat mukana tässä Tyttöjen Mahdollisuus-projektissa ja heidän keski-iässä olevat äidit. Tytär ja äiti ovat aina kukin yksi tapaus eli tutkimuksessani on yhteensä neljästä tapausta. Lähestyin tutkimukseeni osallistuneita kirjeitse (liite 1) ja kertomalla tytöille ja mukana olleille äideille tutkimuksestani yhdellä tapaamiskerralla Jyväskylässä.

Tyttöjen 13–14-vuoden ikä on erinomainen vaihe tarkastella äidin ja tyttären välistä suhdetta. Piaget'n mukaan 13–14-vuotias on kutakuinkin saavuttanut ajattelun kehityksessä formaalien operaatioiden vaiheen, jolloin hän ensi kertoja kykenee

syvällisesti pohtimaan mm. suhdetta äitiinsä (Elkind 1994, 220–224). Äitien keski-ikä on naisen elämässä sellainen vaihe, jolloin erityisesti pohditaan tyytyväisyyttä elettyyn elämään, johon kuuluu myös äitinä onnistumisen tarkastelu (esim. Levinson 1986, 3–13). Yhtenä perusteena tämän kohdejoukon valinnalle näen myös sen, että olen itse mukana tässä projektissa ohjaajana. Näin minun on helpompi lähestyä tyttöjä ja saada heiltä syvällisempää tietoa, koska emme ole täysin vieraita toisillemme. Välillemme on syntynyt tietyn asteinen luottamus, mikä on tapaustutkimuksen edellytys, sekä eduksi teemahaastattelussa (ks. Syrjälä, Ahonen, Syrjäläinen & Saari 1994, 14).

6.2 Tutkimuksen metodi ja aineiston keruu

Tutkimukseni on kvalitatiivinen tapaustutkimus. Tapaustutkimusta on aika vaikea määrittellä, koska tapaustutkimusten tavoitteet ja toteutus vaihtelevat. Tapaustutkimuksesta näkee käytettävän myös useita eri nimiä. Usein tapaustutkimuksia luonnehditaan vain puhumalla naturalistisista tai kvalitatiivisista menetelmistä, intensiivisestä tutkimusotteesta, responsiivisesta evaluaatiosta tai osallistuvasta havainnoinnista. Määrittelyn vaikeudesta huolimatta Yin (1983) on esittänyt seuraavanlaisen tapaustutkimuksen määrittelyn: *”Tapaustutkimus on empiiristä tutkimusta, joka monenlaista todistusaineistoa käyttäen tutkii nykyistä tapahtumaa tai ilmiötä sen omassa ympäristössä, josta ilmiö ei ole selvästi erotettavissa.”* Eli olennaista on, että tapaustutkimus kohdistuu nykyisyyteen ja että se tapahtuu todellisessa tilanteessa, jota tutkija ei voi keinotekoisesti järjestää. Yin (1983) tuo määrittelyssään esille myös sen, että tutkittavien tapausten määrä on pienempi, kuin muuttujien määrä, vaikka yhteen tapaukseen saattaa kuulua hyvinkin paljon ihmisiä, nämä eivät kuitenkaan ole mikään satunnainen otos perusjoukosta. Tapaustutkimusta on ehkä helpompi määrittellä sitä luonnehtivien ominaisuuksien perusteella: yksilöllistäminen, kokonaisvaltaisuus, monitieteisyys, luonnollisuus, vuorovaikutus,

mukautuvaisuus ja arvosidonnaisuus. (Syrjälä 1994, 11–13; Syrjälä & Numminen 1988, 6–7.)

Valitsin tutkimukseni äidit ja tyttäret tapaustutkimukselle tyypillisin perustein, henkilökohtaisen kiinnostukseni perusteella: Olin kiinnostunut äiti–tytär-suhteesta ja ihmisryhmästä, joka osallistui Tyttöjen Mahdollisuus-projektiin. Aikaisemmin tapaustutkimuksissa oli yleensä vain yksi tapaus tutkimusta kohden, mutta nykyään ovat yleistyneet monitapausasetelmaiset tapaustutkimukset, joissa samaan tutkimukseen sisältyy useampia tapauksia, kuten myös tässä tutkimuksessa. (Syrjälä & Numminen 1988, 19–20.)

Tapaustutkimuksen tarkoitus on kuvata tutkittavia ilmiöitä nimenomaan laadullisesti, kvalitatiivisen tiedon avulla. Tällöin pyritään mahdollisimman elävään konkreettiseen ja yksityiskohtaiseen kuvaukseen luonnollisista tapahtumista, tilanteista, ihmisten kokemuksista, tunteista, mielipiteistä ja näkemyksistä. Jotta tähän päästäisiin on löydettävä oikea menettelytapa tiedon keräämiseen. Menettelytapoja ovat esimerkiksi erilaiset havainnointimenetelmät, haastattelut ja dokumenttien käyttö. (Syrjälä & Numminen 1988, 79–80, 87, 94, 115.)

Tässä tutkimuksessa aineiston keruu tapahtui pääasiassa haastattelun avulla, jota voidaan pitää ehkä yleisimpänä aineiston keruumenetelmänä pyrittäessä kvalitatiiviseen tietoon (Syrjälä & Numminen 1988, 94). Lisäksi sain arvokasta tietoa tutkimukseeni osallistuneista tyttärinä jokaisella tapaamiskerrallamme viikoittain, joten havainnointi toimi väistämättä toisena aineiston keruumenetelmänä täydentäen haastattelujen antia. Valitsin haastattelun eri muodoista teemahaastattelun, jonka katsoin soveltuvan parhaiten tähän tutkimukseen ottaen huomioon tutkimusongelmat ja tyttöjen ikävaiheen. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelumenetelmä. Sille on tyypillistä, että se kohdennetaan tiettyihin teemoihin, joista keskustellaan. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu menetelmä siksi, että haastattelun aihepiirit, teema-alueet, ovat tiedossa. Menetelmästä puuttuu kuitenkin strukturoidulle haastattelulle luonteenomainen kysymysten tarkka muoto ja järjestys. Puolistrukturoitu haastattelu sopii käytettäväksi samoissa tilanteissa kuin strukturoimaton haastattelu: kun tutkimuksen kohteena ovat emotionaalisesti arat aiheet, kun halutaan selvittää heikosti tiedostettuja seikkoja, kun muistamattomuuden arvellaan tuottavan virheellisiä vastauksia tai kun tutkitaan ilmiötä, josta haastateltavat eivät päivittäin ole tottuneet keskustelemaan. (Hirsjärvi & Hurme 1985, 35–38.)

Haastattelin jokaista tutkimukseen lupautunutta äitiä ja tytärtä erikseen joko minun luonani, heidän luonaan tai Jyväskylässä joulukuun 1999 ja tammikuun 2000 välisenä aikana. Haastattelujen kesto vaihteli puolesta tunnista reiluun tuntiin. Nauhoittamani haastattelut etenivät kukin ennalta laatimani teema-alueuuttelon mukaan (liite 2). Kaikki haastattelut olivat erittäin miellyttäviä ja antoisia jutteluhetkiä.

6.3 Aineiston analyysi

Kvalitatiivisen aineiston analyysiperiaatteet eivät ole niin yksiselitteisiä ja vaiheisiin jakautuvia mitä kvantitatiivisen aineiston analyysiperiaatteet. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineiston keruu ja analysointi kietoutuvat tiiviisti toisiinsa. (Mäkelä 1990, 45–46.) Aineiston keruun jälkeen on kuitenkin tärkeää erottaa aineiston käsittely ja analysointi toisistaan. Kaikki aineistot kaipaavat käsittelyä ennen analysointia, jolloin aineistosta karsitaan turha informaatio pois. Vasta sen jälkeen voidaan puhua aineiston varsinaisesta analysoinnista. (Ehrnrooth 1990, 37–39.)

Teemoittelu on yksi kvalitatiivisen aineiston analyysimenetelmä. Tällöin aineistosta nostetaan esiin tutkimusongelmia valaisevia teemoja. Tekstimassasta etsitään ja sen jälkeen erotellaan tutkimusongelman kannalta olennaiset aiheet. Näin voidaan vertailla tiettyjen teemojen esiintymistä ja ilmenemistä aineistossa. (Eskola & Suoranta 1998, 175–182.) Yksi tapa lähestyä kvalitatiivista aineistoa onkin samanlaisuuksien ja erilaisuuksien etsiminen. Mäkelän (1990, 44–45) mukaan ei ole ajattelua ilman vertailua. Vertailemalla voidaan havaita sekä yhtäläisyyksiä että erilaisuuksia. Vertailuasetelman voi rakentaa joko aineiston sisään tai vertailukohde voi olla sen ulkopuolella riippuen tutkimuksen luonteesta. Tässä tutkimuksessa vertailuasetelma on rakentunut aineiston sisään.

Käytännössä litteroin ensin nauhoittamani haastattelut sana sanalta, jättäen taukojen pituudet ja äänenpainot merkitsemättä, huomioiden ainoastaan kaiken kielellisen informaation. Tämän jälkeen käsitteelin aineiston eli saatoin aineiston siihen

muotoon, että se oli valmis vastausten etsimistä varten; poistin turhan informaation. Luin ja tarkastelin aineistoa lähemmin kerta toisensa jälkeen. Erittelin vastauksia haastattelussa apuna olleen teema-alueuuttelon mukaan teemoittain. Eli käytin sisällönanalyysin tarkasteluyksikkönä teemoja. Sitten vertailin tapauksia, sekä äitejä ja tyttäriä keskenään ja etsin niissä ilmeneviä eroja ja yhtäläisyyksiä toteuttaen edellä mainitsemaani aineiston sisään keskittyvää vertailevaa analysointitapaa. Kiinnitin huomiota siihen miten äidit ja tyttäret kertoivat ja sanovat tutkimusongelmiin liittyvät asiat.

7 TULOKSET

Seuraavassa on lyhyt kuvaus jokaisesta tapauksesta. Sen jälkeen käsittelen tutkimustulokset tutkimusongelmittain. Olen liittänyt väliin suoria lainauksia haastatteluista, jotta tulokset olisivat helpommin ymmärrettävissä. Jokaisen lainauksen perässä on merkintä, joka erottaa haastateltavat ja tapaukset toisistaan. Jokaisen haastatteluun osallistuneen ja haastatteluissa esille tulevat nimet ovat muutettuja.

7.1 Tapauskuvaukset

Ensimmäisen tapauksen Maija-äiti on 44-vuotias ja Milla-tytär on 13-vuotias. Maija-äiti on nykyiseltä ammatiltaan sosiaalikasvattaja ja hänellä on yksityinen päiväkotiyritys kahden lastentarhanopettajan kanssa. Lisäksi perheeseen kuuluu 12- ja 17-vuotiaat pojat, sekä lasten isä. Omasta mielestään äiti korostaa rajojen merkitystä kasvatuksessa; hän asettaa rajoja ja pitää niistä myös tiukasti kiinni. Muut ovat sanoneet, että hän on

rauhallinen, mutta omasta mielestään hänestä löytyy myös temperamenttia. Milla-tytär puolestaan kuvailee äitiään mukavaksi. Äiti juttelee paljon ja kertoo hänelle sellaisia asioita mitä hän ei itse tiedä. Äiti toivoo tyttärensä kasvavan yritteliääksi, rehelliseksi ja ulospäin suuntautuvaksi ihmiseksi. Hän toivoo, että tyttärestä tulisi itseensä luottavainen ja omilla aivoillaan ajatteleva, joka ei ajautuisi toisten vietäväksi.

Toisessa tapauksessa Elsa-äiti on 39-vuotias ja Essi-tytär on 13-vuotias. Elsa-äiti on ammatiltaan aineenopettaja ja opettaa ala-asteella englantia. Heidän perheeseen kuuluu myös 11-vuotias tyttö ja 8-vuotias poika, sekä lasten isä. Omasta mielestään äiti on kasvattajana vielä kasvamassa. Joka päivä hän kohtaa kasvattajana uusia tilanteita. Essi-tyttären mukaan äiti on kasvattajana ystävällinen, sekä sellainen joka antaa hänen tehdä monia asioita. Äiti haluaisi tyttärestään kasvavan itseensä luottavaisen ja itsestään huolehtivaisen ihmisen, joka pystyisi itse päättämään elämästään; tyttärestä tulisi jossain mielessä oman elämänsä seppä. Hän toivoo, että tytär löytäisi elämässään sellaisia asioita joista pitää ja haluaa tehdä pitemmällä tähtäimellä. Äiti toivoo myös, että tytär pystyisi tekemään sellaisiakin asioita, jotka eivät aina ole niin kivoja.

Kolmannen tapauksen Jaana-äiti on 40-vuotias lääkäriavustaja ja Jenni-tytär on 13-vuotias. He muodostavat yhdessä perheen 10- ja 6-vuotiaiden poikien ja lasten isän kanssa. Jaana-äiti kuvailee itseään kasvattajana ”tiukka pipoksi”, joka välillä huutaa ja rähjää, mutta osaa antaa myös periksi. Jenni-tytär vertaa äitiään kasvattajana isäänsä ja sanoo äidin olevan ankaruusasteella alempana kuin isä. Tyttärestä on vaikea kuvailla omaa äitiään kasvattajana. Äiti toivoo, että tyttärestä tulisi tasapainoinen ja hyvä ihminen. Sellainen, joka ei sortuisi huumeisiin, jota ei käytettäisi hyväksi tai mitään muuta sellaista.

Neljännessä tapauksessa Liisa-äiti on 38-vuotias ja Laura-tytär on 14-vuotias. Liisa-äiti on ammatiltaan siivoja. Heidän perheessään on myös 7-vuotias poika ja 4-vuotias tyttö, sekä lasten isä. Äiti on omasta mielestään välillä liian lepsu; hän kyllä kieltää ja asettaa rajoja, mutta ei pidä aina niistä kiinni. Tyttären mukaan äiti taas on kasvattajana huolehtivainen ja ostaa hänelle paljon vaatteita. Äiti toivoo, että tytär kasvaisi ns. normaaliksi ihmiseksi, jolla olisi hyvä työpaikka ja tulevaisuus.

Kuten edellisistä kuvauksista käy ilmi tapaukset ovat lähtökohdiltaan hyvin samanlaiset. Tyttären samanikäisyyden (kaikki 8-luokalla) lisäksi tapauksien taustojen samanlaisuutta lisää se, että jokaisen tapauksen äidit ovat keski-ikässä ja jokaisessa perheessä on kolme lasta ja mies. Tyttären kuvaukset äideistään kasvattajana ovat hyvin konkreettisia ja jokainen kertoo äideistään ainoastaan positiivisia asioita. Äidin

kuvaaminen kasvattajana tuntui olevan tyttärille aika vaikeaa. Äidit sen sijaan suhtautuivat itsensä arvioimiseen kriittisemmin kehumatta itseään. Äidit toivoivat tyttäristään kasvavan ns. normaaleja ihmisiä, joilla olisi itseluottamusta ja omaa tahtoa. Taustojen samanlaisuudesta huolimatta tuloksista löytyi sekä yhtäläisyyksiä että eroavuuksia niitä vertailtaessa.

7.2 Kontrollin ilmeneminen äidin ja tyttären välisessä kasvatussuhteessa

Jokaisen äidin ja tyttären kertomuksista tulee esille, että heidän välisissä kasvatussuhteissaan on kontrollia. Kontrolli tulee kuitenkin jokaisen äidin ja tyttären kohdalla esille hieman eri lailla ja he kertovat siitä kukin omalla tavallaan.

Äitien ja tyttäreiden välisestä kontrollista kertoo se, että tyttärillä on tapana kertoa missä ovat tai mihin menevät: Kaikilla äideillä on aina tieto siitä, missä tytär milloinkin on. Äitien mukaan tyttärillä ei ole tapana olla iltaisin paljoakaan poissa kotoa, joten tyttärillä ei ole tarkkaa, joka ilta samana toistuvaa kotiintuloaika. Ainoastaan Maija ja Milla sanoivat, että tyttären tulee olla talviaikaan kotona viimeistään kahdeksalta. Kontrolli tulee kuitenkin muidenkin kohdalla kotiintuloajoissa esille siten, että kaikki sanovat kotiintuloajoista sovittavan aina erikseen tyttären lähtiessä jonnekin.

Öö on. Talvella siinä kaheksan aikaan pitää olla jo viimeistään kotona. Mut ussein se kyssyy että mihin aikaan hän tulee mää sanon että se voi olla joku muuki ku kaheksan paljo ennenki ussein. No kesällä se nyt on tuola yheksän maissa. Eikä viikonloppusin sen kummemmin ei se viikonloppusin kule sen kummemmin missään. Korkeintaan tuo yks hyvä kaveri tuo Kirsi, joka on tuosa Girl Powerissa ja sen kanssa on tuola. (M-ä1)

No kaheksalta ainaki kotona, jos ei oo mittään erityistä...Yleensä. Ellei se sitte oo kotona, niin sitte täytyy poikien kans sopia ja ne sitte sanoo...kerron. (M-t1)

Nukkumaanmenoajat kertovat äitien ja tyttäreiden välisestä kontrollista. Maija-äidin ja Milla-tyttären kertomuksista se ilmenee siten, että tyttären on oltava nukkumassa kymmeneen mennessä. Muiden kohdalla ei ole yhtä tarkkaa kelloaika tyttären nukkumaanmenoajaksi, mutta tyttäreiden ei anneta kuitenkaan valvoa arkisin

juurikaan kymmentä myöhempään, koska heidän on jaksettava nousta aamulla kouluun. Viikonloput ja kesälomat on sitten erikseen. Silloin tyttäret saavat valvoa myöhempään. Tämän vuoksi tyttäret eivät mieltäneet selvästi olevansa kontrollin kohteena.

Äää no periaatteessa sillä on että yhdeksän jälkeen ruvetaan valmistautumaan siihen nukkumaan, mutta siinä saattaa kestää tunti tai kaksi. Kesällä on sitten asia erikseen ja meillä on perjantai ja lauantai iltaisain silloin saa kyllä valvoa et siihen ei niinku tavallaan puututa. Et silloin hän saattaa kyllä valvoa ihan mielettömän kauan joskus ihan puol kahteen ja sillä tavalla ja niinku arkena on tavallisesti ja sunnuntai iltasin niin yhdeksän jälkeen ruvetaan ainakin valmistautumaan nukkumaan menemiseen. (E-ä2)

No ei. Viikonloppusin mä tuun vaikka yhdeksältä, mut sitte taas arkisin se on silleen että nukkumaan pitää mennä jo yhdeksältä, mutta en mä ikinä jaksa koska mä en saa unta... (E-t2)

Tyttärien television katsomiseen puuttumisen suhteen äidit ovat pitkälle samoilla linjoilla. He kontrolloivat tyttärien television katsomista iltaisain ja ovat sitä mieltä, että tyttären ei kuulu katsoa televisiota enää yhdeksän jälkeen. Liisa-äiti myöntää kuitenkin joskus lipsuvansa tässä asiassa ja Laura-tytär kertoo myös asian olevan näin.

No joo silleen että sitte ihan myöhällä ei niitä mitkä on kielletty alle kuustoista vuotialta nii, ettei niitä hirveesti kattos, mut kyllä hän joskus kattoo. (L-ä4)

No kyllä mun yleensä pitää mennä aina niinku. Joskus mä saan kattua siihen kahteentoista asti silloin ku on vapaapäiviä vähä niinku myöhempään, mut sit ku on koulupäivä ja pitää mennä kaheksaan niin en mä silloin niitä elokuvia voi kattoo mutta saan muita ohjelmia mitkä tulee vähä aiemmin. (L-t4)

Elsa ja Essi ovat keskenään hyvin yksimielisiä television katselusta, eikä Elsa-äidin tarvitse siihen useinkaan puuttua, koska Essi-tytär ei halua itsekkään katsoa niitä ohjelmia mitä äiti häneltä kieltäisi. Tämän vuoksi näissä kahdessa tapauksessa tyttärien kertomuksissa ei tule kontrolli yhtä selkeästi esille kuin Milla-tytär kertoo omalla kohdallaan olevan.

Kotitöiden tekemisen vaatiminen kertoo kontrollista. Ainoastaan Jaana-äiti kertoi, ettei vaadi tyttäreltä tiettyjen kotitöiden tekemistä, koska Jenni-tytär ei niitä hänen mielestään osaa tehdä. Kuitenkin Jenni-tytär itse kertoi, että hänen tulee korjata vaatteensa lattialta ja laittaa ulkovaatteet naulakkoon. Äidin kertomuksesta tulee ilmi, että tytär ehkä haluaisi tehdä enemmän kotitöitä ja ottaa vastuuta niistä, jos vain äiti antaisi tyttären niin tehdä.

Ei, ei meillä oo semmosta. Nyt se on vaan halunnu ruveta leipomaan ja laittaa vähä ruokaakin ja. En mä oo pakottanu sillä lailla kotihommiin, että nyt kun ei oo ollu oikeestaan omaa huonettakaan että täs vasta. Kun se on jakanu pikkuveikan kans huoneen niin se on ollu sitte mun kontolla. Ei se osaa silitää pyykkiäkään, eikä se osaa käsin tiskata, eikä se. No nyten oli sitten tota kun mä olin joulun jälkeen töissä niin sitten se hoiti

pikkuveikat, oli niinku päivastuussa niistä ensimmäistä kertaa elämässään. Ja ennen joulua kun olin töissä pariviikkoa niin sit se joutu vastaamaan vähä enempi Ollin kouluun lähöstä ja vei Matin eskariin ja kun on sama koulumatka. Et se oli ihan, kerto kaikille että miten hirveesti hälle on annettu vastuuta lisää. Mikä taas toisaalta vähä sitä kasvattaaki. (J-ä3)

...se on meijän kodinhoitaja elikkä siis hoitaa kaikki semmoset siivous ja ruuanlaitto asiat...Nooo, joissakin asioissa, esimerkiksi vaatteiden vaatteita ei saisi olla lattialla kun tulee koulusta kun se on vähä taipumus meillä mulla ja Ollilla. Kun tullaan koulusta niin jää vaatteet rötköttään samalla tavalla kun tullaan ulkoo. (J-t3)

Kaikki muut äidit ja tyttäret olivat sitä mieltä, että tyttären kuuluu tehdä tiettyjä kotitöitä. Marja ja Milla sekä Elsa ja Essi sanoivat kotitöiden tekemisen vaikuttavan viikkorahan saamiseen, mutta vähän erilailla. Essin viikkorahan saaminen edellyttää aina silloin tällöin äidin pyytämien hommien tekemistä, kun taas Millan viikkorahasta vähennetään heti, jos hän ei tee jotain sovittua kotityötä.

Noo, kyllä ne on. Välillä käskee äiti, kyllä niitä tekee...Siivoon oman huoneeni...Minäki välillä, lämmitän, kun äiti on käskeny tai laittanu...Joo. Äiti vähentää aina, sanoo iskälle, että vähennä tästä, jos ei oo tehny jotain työtä. (M-t1)

...lapsille lista lämmitä kun en kerkee itte lämmittämään ilta ruokaa lämmitätte sitä ruuaksi, laitatta pyykkikoneen päälle kello sillon. Tai ota pyykit narulta tai siis narulle nostat ne ja tammosta, että siinä sivussa toisaalta se on olosuhteiden pakko et ne tekee kotitöitä, mut toisaalta se on myös kasvatusjuttu. Et oppiivat käyttämään pyykkikonetta ja oppiivat lämmittämään ruokaa ja oppiivat tekemään ruokaa, ruokaa muuten milla kyllä yhdessä tehty kanssa se on innostunu siitä että tykkää tehdä kastikkeita ja äiti opeta mulle perunoiden keittäminen ja tammosta, et se semmosista innostunu tammosista kotoasioista...Ja just tuo, nii yks on että ne saa viikkorahaa ja jos tuota jos se kovin ruppee menemään niin vähennetään viikkorahasta. Ja kun markanki viikkorahasta vähennät pois niin se on aika kova pala, hmm. (M-ä1)

Alkoholista ja tupakasta keskusteleminen on merkki äitien ja tyttärien välillä vallitsevasta kontrollista. Kaikki äidit sanovat jutelleensa asiasta tyttäriensä kanssa, mutta eivät uskoneet alkoholin ja tupakan tuleen tyttäriensä kohdalla ainakaan vielä ajankohtaiseksi. Tytöt kertovat myös yhtä lukuun ottamatta jutelleensa asiasta äidin kanssa. Marja ja Milla sekä Jaana ja Jenni kertovat alkoholin ja tupakan olevan ehdottomasti kiellettyjä, eikä niitä saa lähteä kokeilemaan.

On. Älä koskaan maista, haista, älä koskaan ota toiselta mitään, vaikka on kuin hyvä kaveri. (J-ä3)

Äiti aina sanoo että jos joku tulee tarjoaan jotain ei saa ottaa, haistaa, maistaa ja mitä muuta se nyt olikaan. Vaan pitää sanoa ei. (J-t3)

Elsa-äiti on lähestynyt tätä asiaa hieman erilailla kontrollista huolimatta. Tytär on saanut maistaa kotona alkoholia, jos on halunnut. Jostain syystä Essi-tytär sanoo keskustelleensa asiasta ainoastaan koulussa, eikä hänestä ole edes tarpeen keskustella alkoholista ja tupakasta kotona.

On siitä keskusteltu ja tota ei oo, mä oon itse ollu ykstoista vuotias ku mä oon ensimmäisen kerran kokeillu tupakkaa kellarissa yhden kaverini kanssa. Ei oo varmaan Essille tullu vielä vastaan, mä luulen et hän ei oo kokeillut ja meidän lapset on kovasti sitä tupakointia vastaan, kun se haisee pahalle ja siinä menee rahat hukkaan ja niin pois päin mutta. Ja sama on myös alkoholin käytön kanssa että en usko että Essi on mitään kokeillu ja asiasta on puhuttu sillä tavoin että kun juo viinaa siitä tulee humalaan ja sitten lapsilla ei maksa vielä polta alkoholia et siitä saattaa tulla pienestäkin määrästä vakava myrkytystila. Ja kotona me ollaan annettu haistaa ja jopa maistaakkin jos ovat suostuneet maistamaan lasista jotakin. Se on se haju niille jo niin inhottava että ei oo essi suostunu en muista että ois suostunu mitään ees maistamaan, koska se haisee niin pahalle. (E-ä2)

No ei. Meillä on ollu koulussa niinku silleen terveystieto tullu uudeks oppiaineeksi sitte siinä on puhuttu huumeista ja tupakasta että että hän ei polttas että siinä oli semmonen kysely että jotain että tupakoiva mies on paljo huonompi yhdynnässä kuin tupakoimaton että sano pojille että jos haluatte menestyä naiskunnassa niin paras olla tupakoimatta...Ei koska en mä joka tapauksessa aio tehdä mitään semmosta aika hölmöä. (E-t2)

Tyttärien koulunkäynnin suhteen ei tule selkeästi esille kontrollia kuin yhden tapauksen kohdalla. Ainoastaan Jaana ja Jenni kertovat äidin kontrolloivan tyttären kokeisiin lukemista ja nostivat koulumenestyksen tärkeyden muutenkin vahvasti esille. Hyvästä koenumeroista tytär palkitaan.

Kokeisiin yritän hoputtaa lukemaan ja sitte huomaan että huomenna on kokeet ja tyttö ei oo lukenu yhtään. Ja sit sille tulee paniikki...Näyttää, ainakin tähän mennessä näyttäny. Ööö nyt se sitten paljasti kyllä että tota hänellä on joihinki kokeisiin jääny nimi pyytämättä. En tiää onko sitte vahingossa vai onko ollu niin huonoja numeroita että ei oo uskaltanu näyttää...Että kun sillä on itellä tavoitteena että se sais kiitettäviä, kun meillä on ollu vähän porkkananakin että kun saa kiitettävän saa viiskymppiä...se me on annettu anteeksi kun seiskaluokalla niin yläasteella ekaluokka niin numerot on ollu seittemää puolta, kasia, kasia miikkaa. Mä että nyt tää on sopeutumisaikaa kaikella tavalla, että ei olla hirveesti vaadittukkaan sitte. Et nyt vaan sanoin kun oli just tässä puhe, kun alko uus lukukausi että kasiluokalla täytyy sitte kiristää, jos aikoo lukioon. (J-ä3)

Kokeiden lukemisesta kun mä en jaksa millään lukea ja äiti suuttuu sillon ja voi voi...Omasta mielestä menee alas ku lehmän häntä, niinku äitinki mielestä. Pitäs saada kasia vaikka mä saan tätä nykyä seiskaa seiskan molemmin puolin...mä saan viiskymppiä aina jos saan kiitettävän kokeista...Viiskymppinen on se kannustava osa äitiltä. (J-t3)

Muut äidit ja tyttäret sanovat enemmän vastuun olevan tyttärellä itsellään koulunkäynnistä ja kokeisiin lukemisesta, eivätkä he hirveästi puutu siihen. He kuitenkin auttavat tyttäriään silloin kun tytär pyytää neuvoa läksyissä tai haluaa että häneltä kysellään kokeisiin. Äidit ovat antaneet vapautta ja vastuuta tyttärilleen tässä asiassa. Tämä on yksi osa-alue heidän välisissä kasvatussuhteissa, missä irrottautumista on jo alkanut tapahtua.

No en kyllä tota niin ite hän huolehtii kaikesta ja läksyt. Sitte aika paljon tulee kysymään minulta niitä läksyjä, et ne on aika vaikeita...Ei oo ollu sillai että mä oon aina sanonu että eihän sitä aina voi osata jos on tullu huono numero. Niin sit että toisella kertaa saat paremman ja niin se melkein aina on käyny. (L-ä4)

No ei mutta sitte ku mä saan huonon numeron niin kyllä se vähä sanoo että pitää lukee vähä paremmin...No yleensä ku mä teen ne aina koulun jälkeen niin kyllä se tietää että mä oon tehny ne. Joskus sitte unohtuu lukuläksyt. (L-t4)

Marjan ja Millan kertomuksissa kontrolli tulee selvimmin esille. Vaikka muissakin tapauksissa kontrollia toki on, niin tässä äidin ja tyttären välisessä kasvatussuhteessa kontrolli erottuu muista sen ehdottomuudella. Kontrollin ilmenemisessä on havaittavissa sekä autoritaarisia että autoritatiivisia piirteitä (ks. esim. Baumrind 1989, 353–354). Rajoilla ja niiden pitämisellä on erittäin keskeinen rooli ensimmäisen tapauksen välisessä kasvatussuhteessa; rajat on tarkoitettu noudatettavaksi, ei rikottavaksi. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, kontrolli olisi negatiivista. Sekä äiti että tytär tuntuvat olevan tilanteeseen tyytyväisiä. Äiti toteuttaa kontrollia tyttären parhaaksi ja tytär tietää sen. Sitä vastoin Liisan ja Lauran kohdalla kontrolli ilmenee eri hengessä Maijaan ja Millaan verrattuna. Äidin ja tyttären välisessä kasvatussuhteessa ilmenevä kontrolli ei ole yhtä jämäptä ja siinä on olemassa enemmän jouston varaa, minkä molemmat tietävät. Kontrollin ilmenemisessä tulee esille autoritatiivisia piirteitä, sekä hieman myös hemmottelevia ja sallivia piirteitä (ks. esim. Pulkkinen 1994, 35–37).

Elsan ja Essin sekä Jaanan ja Jennin kohdalla kontrollin ilmeneminen äidin ja tyttären välisessä kasvatussuhteessa on edellisten tapausten välimaastosta, mutta nekin eroavat toisistaan. Elsa-äidin ja Essi-tyttären välisessä kasvatussuhteessa kontrolli ilmenee piiloisesti, sillä tytär ei koe olevansa kontrollin kohteena, vaikka näin itse asiassa onkin. Kontrolli on pitkälle autoritatiivista. Jaanan ja Jennin kohdalla sitä vastoin kontrolli ilmenee joidenkin asioiden kohdalla erittäin selvästi ja joissain asioissa sitä ei ole juuri lainkaan. Kontrolli ilmenee autoritaarisena, autoritatiivisena, sekä sallivana tilanteiden mukaan. (ks. esim. Baumrind 1989.)

7.3 Lämpö ja läheisyys äidin ja tyttären välisessä kasvatussuhteessa

Kaikilla tutkimukseen osallistuneiden tapausten äideillä ja tyttärillä on yllättävän läheiset välit ottaen huomioon tyttärien murrosiän. He keskustelevat asioista keskenään ja tyttäret kertovat melkeinpä kaikki asiat mieluiten äideilleen. Tietenkin tyttärillä on jotain asioita mitä ei kerrota äideille, vaan ainoastaan kavereille tai ei sitten kenellekään. Tämä kertoo murrosiälle tyypillisestä piirteestä, asteittaisesta irrottautumisesta: Kavereiden merkitys kasvaa murrosikäisen tytön elämässä, mutta äiti on edelleen heille tärkeä. (ks. esim. Elkind 1993, 205–209.) Kaikissa näissä tapauksissa ollaan kuitenkin vielä siinä vaiheessa, jolloin äiti on se tärkein tuki. Varsinkin äidit ovat erittäin hyvillään siitä, että heidän välillään on paljon jutteluhetkiä. He juttelevat yleisimmin koulusta, siitä miten päivä on mennyt, sekä mistä milloinkin, juttelua sanotaan tulevan itsestään.

On, on niitä on lähes päivittäin tai illattain mitenkä. millä soittaa hirveen palio mulle töihin aina välillä kaikennäköstä ja toisaalta mä oon hyvillään että se soittaa iltapäivällä usseinki...Ja samotenko tulee töistä niin kyllä meillä on lähes joka ilta semmosia. Ja mä kyllä tietentahtoen kyllä pyrinki siihen et mä niinku joka lapsen kanssa siihen mennessä tosiaan kuuntelisin. (M-ä1)

Voijaan...No kaikista asioista. Kaikenlaisista asioista. Hmm...jos on matka tiedossa tai jotain niin, niistä voidaan puhua. Tai jostain mummolaan menosta tai jostain. Aina ku se tulee töistä...Koulunkäynnistä. Mitä on koulussa tapahtunu...No ei muuta, äiti varmaan sitte kertoo omasta työstään. No oon jotakin...Jonku kaverin salaisuuksia tai jotaki...En kerro äidille.(M-t1)

Äidin ja tyttären välinen läheisyys ilmenee toisten hyvänä tuntemisena. Varsinkin äidit ovat esimerkiksi oppineet huomaamaan jo tyttären ilmeestä ja äänen sävystä missä mennään. Äidit huomaavat tyttärien pahan mielen aika usein, mitä tyttäret haluavatkin. Tällöin äiti kysyy tyttäreltä mikä on ja asiasta keskustellaan, jos tytär haluaa. Aina tyttäret eivät halua kertoa pahan mielen syytä heti, mutta viimeistään seuraavana päivänä asiasta jo puhutaan. Äidit ovat tavallaan oppineet käsittelemään tyttäriään ja samoin myös tyttäret äitejään. Tapauksissa tulee selvästi esille se, että äidit tuntevat tyttärensä isä paremmin (ks. esim. Youniss & Ketterlinus 1997). Yksi tytär tuo kuitenkin esille sen, että jos äiti ei jostain syystä huomaakaan tyttären pahaa mieltä, niin silloin asiaa on vaikea alkaa itse ottamaan esille; silloin hän antaa asian olla, koska ei tiedä miten alkaisi puhua asiasta keskusteluhalustaan huolimatta.

Huomaan joo. Laura on semmonen hiljanen ja se menee sitte sinne omaan huoneeseen ja ei puhu mitään. Ja sit mä tiän että sillä on joku ja mä kysyn sitä, mutta ei se sitä heti sano. Siinä menee sitte jonku aikaa ja mä meen vaikka sinne olohuoneeseen ja katon televisiota ja jotain teen ja tota vähän ajan päästä se tulee että äiti mulla on nyt jotain ja sitte se alkaa kertoa mikä on. (L-ä4)

Ei se kyllä aina huomaa. No joskus silleen että ku tuntuu pahalta niin sillon. En mä viitti sitte kertoo. (L-t4)

Äidin ja tyttären välisestä läheisyydestä ja lämmöstä kertoo välittämisen ilmaiseminen. Kaikissa tapauksissa toisista välittäminen on jollain tavoin ilmaissa. Se joko sanotaan sanoin tai näytetään teoin: käytetään hellittelysanoja, keksitään yllätyksiä toisille, keskustellaan, suhtaudutaan positiivisesti toiseen ja otetaan toinen huomioon. Jokaisen tapauksen kohdalla välittäminen ilmaistaan omalla tavallaan. Kaikki tyttäret eivät oikein osanneet sanoa miten toisesta välittäminen ilmaistaan, mutta kuitenkin heillä oli tunne että niin on. Tyttärien mielestä välittämisen ilmaiseminen on harvinaisempaa kuin äideistä.

Kyllä joo. Ja sit just tämmöset pienet sanat, ne on pupusia, silitetään päästä...hiuksia ja poskesta. (J-ä3)

No kyllä sen huomaa, että kaikki välittää kaikista...No sanotaan vaan että sillä tavalla positiivisesti suhtaudutaan toiseen. Ettei mitenkään inhottavasti. (J-t3)

Läheisyydestä ja lämmöstä tai vastaavasti sen puutteesta kertoo myös se, että ainoastaan Milla-tytär sanoi, että heillä ei ole tapana sanoa hyvää yötä nukkumaan mennessä. Muissa tapauksissa äidit käyvät sanomassa tyttärille hyvää yötä ja pari jopa peittelemässä iltasuikon kera.

Joskus Essi menee ite, mutta kyl mä käyn vielä peittelemässä ja sanomassa hyvää yötä...Et kyl mä pyrin käymään ja peittelemässä. (E-ä2)

Joo, se käy peittelemässä ja vähä jutteleen mitä huomennä tehtäs ja kaikkia tämmöstä. (E-t2)

Fyysinen läheisyys vaihtelee tapausten kesken jonkin verran. Ainoastaan Jaana-äiti ja Jenni-tytär sanovat halailua ja suukottelua tapahtuvan päivittäin. Muutkin äidit pyrkivät halailemaan tyttäriään silloin tällöin, mutta tyttärillä ei ole tapana useinkaan halailla takaisin. Äitien mukaan se johtuu siitä, että tyttäret eivät pidä halaamisesta tai eivät kehtaa enää halailla, koska ovat jo ”isoja tyttöjä”. Näin varmasti on, sillä murrosiässä emotionaalisen irrottautumisen lisäksi alkaa tapahtua myös fyysistä irrottautumista, mikä näiden tapausten kohdalla on selvästi edennyt emotionaalista irrottautumista pidemmälle. (ks. esim. Borland ym. 1998, 28; Siltala 1988, 99–102.) Laura-tyttären mukaan he halailevat ainoastaan silloin, kun toinen on

ollut kauan poissa. Kuitenkin nämä vähäiseltäkin tuntuvat fyysiset läheisyyden osoitukset kertovat äidin ja tyttären välisen suhteen lämmöstä.

Joo kyllä mutta harvemmin silleen että ku on niitä pienin on tää neljä vuotias sehän nyt on aina siinä. Kyllä mä sille joskus otan Lauran ihan yritän silleen vejän sen syliin mut eihän se, se on jo niin iso että kyllä se mä huomaan että kyllä se tykkää mutta sitä jotenki ujostuttaa tai jotenki. Se on justiin tuo ikä silleen. (L-ä4)

Ei hirveesti. Sillon ku mä olin pieni niin kyllä mä sille mutta en mä enää...No Joskus silleen, kyllä me joskus halataan. Jos mä on ollu jossain aika kauan pois niin kyllä me sille. (L-t4)

Fyysisen läheisyyden vähenemisestä huolimatta tyttäret kertoivat saunovansa kuitenkin edelleen yhdessä koko perheen kanssa, joka kertoo myös fyysisen läheisyyden olemassaolosta: Fyysinen läheisyys ei ole kokonaan kadonnut äitien ja tyttärien väliltä. Ainoastaan Laura-tytär kertoi, että heillä saunotaan ensin naisväki ja sitten miesväki periaatteella.

Joo, kyllä. (J-ä2)

Perheen kanssa niinku aina. Et ei mitään että kahesta...Niin että ei mitään semmosia että niinku yks vaan menee niin että mennään koko perhe. (J-t2)

Kuten edellä mainitsin kaikissa näissä äidin ja tyttären välisissä suhteissa on läheisyyttä ja lämpöä, ja se tulee esille monella eri tavalla. Kaikki nämä äidin ja tyttären väliset kasvatussuhteet ovat erittäin läheisiä. Läheisyys ja lämpö tulee enemmän esille äitien kuin tyttärien puheista. Tyttäret eivät luultavasti huomaa sen ilmenemistä samalla tavalla kuin äidit, mutta silti tuntevat sitä olevan. Fyysisen läheisyyden ilmenemisessä vaihtelua on eniten. Esimerkiksi yhdessä tapauksessa halailua on paljon, kun taas muissa tapauksissa sitä ei ilmene juuri ollenkaan. Tämä on yhteydessä paljolti tyttärien kehitysvaiheeseen. Kuten jo mainitsin juuri murrosiässä alkaa tapahtua emotionaalisen irrottautumisen lisäksi myös fyysistä irrottautumista äidistä päivä päivältä enemmän. Osa tyttäristä on jo siinä vaiheessa, jolloin tämä irrottautuminen on jo tapahtunut, kun taas toisten kohdalla näin ei vielä ole. Kehitys ei tapahdu jokaisen kohdalla samaa vauhtia.

7.4 Äidin ja tyttären kertomukset heidän välisestä kasvatussuhteesta

7.4.1 Maija ja Milla

Kaiken kaikkiaan äiti ja tytär kertovat kasvatussuhteeseensa liittyvistä asioista samalla tavalla. Molemmat kokevat suhteen tällä hetkellä hyväksi: He keskustelevat paljon ja heidän välillään vallitsee molemminpuolinen luottamus. Tytär on tyytyväinen äitiinsä, eikä haluaisi muuttaa hänessä mitään.

Tällä hetkellä hmm...me keskustellaan aika paljon, yleensä ja mä sitä kyllä tietentahtoen kuuntelen kuuntelenki hyvin paljon sen juttuja tai yleensä siis varmaan sen takia että on tämä kasvatusalan koulutus ja ammattilainen niin yleensäkin lapsia enemmän kun muuten tulis tehtyä...Mun mielestä hyvä. Mä luulen että se on molemminpuolista. (M-ä1)

Mun mielestä aika hyvät tällä, tällä välillä...Tommonen miten se on nytte. Mää en halua parantaa sitä...Luottaa mä luulen. Luotan. (M-t1)

Sekä äiti että tytär kertovat äidin asettavan selkeät rajat ja kiellot, joita tyttären tulee noudattaa. Molemmat kertovat, että äiti pitää tiukasti kiinni asettamista rajoista, eikä tytär riko rajoja tai edes kapinoi niitä vastaan. Joitain pieniä erimielisyyksiä kuitenkin syntyy aina silloin tällöin, mutta ei mitään isompia riitoja.

Ja myös tuota ei vaan asettamista, mutta myös niiden valvomista että se myös pitää ne rajat et ei sanota että tuut kello silloin ja sitte ei välitetäkään vaikka se ei tuliskaan kello silloin ja silloin että...ööö kyllä mä oon tehny sen että jos mä sanon että tulet kello silloin ja silloin mä puol tuntia odotan ja jos ei kuulu oli se sitten tyttö tai nuo pojat kuka hyvään niin minä meen ja haen sen. Tai vähintään jos mä tiedän missä niin soitan et hei nyt se on unohtanu. Et todella pään sit kii et sovituista rajoista pidetään kiinni...Ei ne kyllä ne on niin tottunu siihen et se on niin ku itestään selvä että ei ne ees yritäkään eikä sillai,... (M-ä1)

Niissäki on vähä rajoja, että ei raakoja ohjelmia. Niinku illalla ei saa kattoo...Pitää aina lähteä nukkumaan...No sitte täytyy vaan lähteä nukkumaan. Täytyy sitte jättää se siihen. (M-t1)

Tyttären pitää tehdä kotitöitä, joita hän tekeekin mielellään molempien käsityksen mukaan. Molempien mielestä tyttären mielipiteellä on merkitystä asioista päätettäessä. Itseään koskevissa asioissa tytär kysyy usein äidin mielipidettä. Tytär kertoo myös ottavansa mallia äidistään, samaistuvansa häneen (ks. esim. Laurila 1991).

Kysytään, kysytään. (M-ä1)

Jos mä en ite osaa sanoa, siis päättää sitä niin kyllä mä varmaan kysyn äitiltä ja isältä, miten se sitte on. Sitte päätän vasta...Eeempäs tiiäkään, ko mä otan äitistä mallia...no tiskeissä esimerkiksi, miten se tiskaa astioita ja muutaki...Nooo, voi olla monia. (M-t1)

Ilmenee kuitenkin muutamia pieniä asioita, joiden kohdalla äidin ja tyttären kertomukset eroavat toisistaan. Tytär on sitä mieltä, että heillä ei ole tapana ilmaista toisista välittämistä sanoin. Äiti sitä vastoin kertoi heidän osoittavan toisista välittämistä sanoin. Lisäksi tytär ei kerro kasvattavansa äitiään, kun taas äidin puheesta tulee ilmi, että tytär kasvattaa häntä. Tämä eroavuus johtuu pitkälti siitä, että tyttärellä ei ole täysin selvillä mitä käsite kasvatusta pitää sisällään. Tytär yhdistää kasvatusta äidin kohdalla mm. pituuskasvuun, eikä sen vuoksi kokenut kasvattavansa häntä.

Minä luulen että lapset kasvattaa minua yhtä paljon kun minä lapsia. Ja kyllä ne kasvattaa isääkin, mutta tuota...että kyllä ne kasvattaa toinen toistaan. (M-ä1)

On se varmaan mahdollista, mutta eihän se enää kasva...Pituutta mutta...Oppii. (M-t1)

Milla-tyttären ja Maija-äidin välinen kasvatussuhde määräytyy pitkälti äidistä käsin; ohjat ovat äidillä. Korhosen (1994, 119–120) nimeämistä ja luokittelemista äitien kasvatustyyleistä ”tietoinen kasvattaja” kuvaa aika osuvasti tämän tapauksen äitiä kasvattajana, toki piirteitä löytyy myös muista kasvatustyyleistä. Äidillä on hyvin selkeät kasvatuspyrkimykset. Vaikka äiti on auktoriteetti, niin hän kuuntelee myös tyttären mielipiteitä; he keskustelevat paljon. Äiti asettaa tyttärelleen tiukat rajat ja pitää niistä kiinni, kuten hän itsekin totesi arvioidessaan itseään kasvattajana. Jos tytär ei noudata rajoja, häntä rangaistaan siitä jollain tavalla (ei ruumiillista rangaistusta), kuten esimerkiksi vähentämällä viikkorahasta. Ulkopuoliselle saattaa tulla helposti kuva, että äiti on erittäin dominoiva ja periksi antamaton. Ilmeisesti näin ei kuitenkaan tyttären mielestä ole, koska heillä on hyvät ja läheiset välit keskenään. Äiti yrittää toimia tyttärensä parhaaksi ja on hyvin johdonmukainen kasvatuksessaan. Kaiken kaikkiaan tämä äidin ja tyttären välinen suhde perustuu siihen, että äiti on toiminut tyttärensä kanssa alusta alkaen samalla tavalla. Ehkä välillä hieman liiankin tiukasta kontrollista ei tarvitse riidellä, koska tytär on tottunut siihen, eikä koe sitä negatiivisena asiana.

Maija-äidin ja Milla-tyttären kertomuksia voidaan tarkastella Helmisen ja Iso-Heiniemen (1999) vanhemmuuden roolikarttaan suhteutettuna. Maija-äiti toteuttaa jokaisen viiden roolin tehtävistä jotakin. Elämän opettaja roolin tehtävistä Maija-äiti toteuttaa kertomusten mukaan erityisesti arkielämän taitojen opettamista, sekä oikean ja väärän opettamista. Äiti vaatii tyttäreltään arkiaskareiden tekemistä, kuten ruoanlaittoa ja pyykkien pesemistä. Äiti tekee myös tyttärelleen selväksi sen mitä saa tehdä ja mitä ei. Rakkauden antajan rooliin kuuluvista tehtävistä tuli eniten äidin kohdalla esille suojeleminen ja myötäeläminen. Äiti on hyvin suojelevainen ja puolustavainen tyttären

suhteen: Tytär ei saa useinkaan lupaa sellaisten asioiden tekemiseen, mihin monet muut saavat. Äiti elää paljon mukana tyttären iloissa ja suruissa. Huoltajan roolista äiti toteuttaa useita tehtäviä. Hän takaa tyttärelle kaikki perustarpeet, kuten ruuan ja vaatteet. Ihmissuhdeosaaja roolin tehtävistä äiti toteuttaa kertomusten mukaan eniten keskustelemista ja kuuntelemista. Äiti pyrkii kuuntelemaan ja keskustelemaan päivittäin tyttärensä kanssa. Rajojen asettajan rooliin kuuluvista tehtävistä tuli äidin kohdalla eniten esille sääntöjen ja sopimusten noudattamista vaatiminen, ein-sanominen, sekä vuorokausirytmistä huolehtiminen. Äiti asettaa tiukat rajat, joita tyttären tulee noudattaa. Tyttärellä on myös tarkat nukkumaanmenoajat.

7.4.2 Elsa ja Essi

Äidin ja tyttären näkemykset heidän välisestä kasvatussuhteestaan ovat aika yhteneväiset. Molemmat kertovat, että heillä on tällä hetkellä hyvät välit keskenään. Luottamuspulaa ei ole, vaan molemmat luottavat toisiinsa ja uskovat myös toisen luottavan itseensä.

Tota meillä on ihan, ihan silleen hyvät välit että Essi on aika hiljanen tyttö eikä kauheesti näistä omista asioistansa juttele, mutta niin niin niin ihan semmoset kivat välit meillä on Essin kans tosin on aina ollutkin että että ihan hyvät välit vois in sanoa. Kyllä minä mielestäni luotan tyttäreeni...Kyllä mä uskoisin että tytär myöskin luottaa, ettei ole mitään semmosta luottamuspulaa myöskään. (E-ä2)

Ihan hyvät...Täysin...Kyllä se on ihan sen osottanu kyllä useemmissa ainaki. (E-t2)

Mitään varsinaisia yhteisiä harrastuksia heillä ei ole; yhdessä puuhastellaan milloin mitään. Tyttärestä äidillä on kuitenkin tarpeeksi aikaa hänelle. Sekä äiti että tytär kokevat suurimmassa osassa asioita päätösvallan olevan äidillä. Sen takia ei kuitenkaan synny erimielisyyksiä tai riitoja, koska tytär kokee kuitenkin saavansa esimerkiksi tehdä haluamiaan asioita ja päättää pienemmistä asioista. Muutenkaan erimielisyyksiä ei kummankaan mielestä oikeastaan ole, jotain pientä silloin tällöin.

Nooo ihan semmosista pienistä asioista saattaa tulla tai oikeestaan niin...se on semmosta jatkuvaa semmosta että mun mielestä vois mennä aikasemmin nukkumaan. Mut ei ei oikeestaan mitään siitä mitään kinaa synny, mua pitkästyttää vaan se tekeminen, mut ei välttämättä erimielisyyksiä, ei ei me oikeestaan kinata mistään asiasta. (E-ä2)

No joskus. Jos vaikka jotain että läksyt tehään aika myöhään illalla sitte että mikset sää oo koulun jälkeen tehny. Semmosta pientä...Hmm. Ei tuu mieleen mitään. (E-t2)

Äidin mielestä heillä oli enemmän kahdenkeskeisiä jutteluhetkiä kuin tyttärestä. Ilmeisesti tytär käsitti jutteluhetket joksikin erityisiksi, tietystä asiasta tapahtuvaksi keskusteluksi, kun taas äiti käsitti jutteluhetkiin kaiken tapaiset

keskustelut. Äiti kertoo keskustelleensa tyttären kanssa alkoholista ja tupakasta. Kuitenkin tyttären puhuessa alkoholista ja tupakasta hän mainitsi ainoastaan koulussa asiasta käytyjä keskusteluja. Tytär sanoo, ettei kotona ole edes tarpeen jutella asiasta, koska häntä alkoholi ja tupakka eivät kiinnosta. Äiti kertoi myös olevan sitä mieltä, että nämä asiat eivät ole vielä tulleet tyttärelle eteen.

On siitä keskusteltu ja tota ei oo, mä oon itse ollu ykstoista vuotias ku mä oon ensimmäisen kerran kokeillu tupakkaa kellarissa yhden kaverini kanssa. Ei oo varmaan Essille tullu vielä vastaan, mä luulen et hän ei oo kokeillut ja meidän lapset on kovasti sitä tupakointia vastaan, kun se haisee pahalle ja siinä menee rahat hukkaan ja niin pois päin mutta. Ja sama on myös alkoholin käytön kanssa että en usko että essi on mitään kokeillu ja asiasta on puhuttu sillä tavoin että kun juo viinaa siitä tulee humalaan ja sitten lapsilla ei maksa vielä polta alkoholia et siitä saattaa tulla pienestäkin määrästä vakava myrkytystila. Ja kotona me ollaan annettu haistaa ja jopa maistaakkin jos ovat suostuneet maistamaan lasista jotakin. Se on se haju niille jo niin inhottava että (naurua) ei oo Essi suostunu en muista että ois suostunu mitään ees maistamaan, koska se haisee niin pahalle. (E-ä2)

No ei. Meillä on ollu koulussa niinku silleen terveystieto tullu uudeks oppiaineeksi sitte siinä on puhuttu huumeista ja tupakasta että että hän ei polttas että siinä oli semmonen kysely että jotain että tupakoiva mies on paljo huonompi yhdynnässä kuin tupakoimaton että sano pojille että jos haluatte menestyä naiskunnassa niin paras olla tupakoimatta...Ei koska en mä joka tapauksessa aio tehdä mitään semmosta aika hölmöä... Kyllä se on siihen mun mielestä luottanu. Se on niinku silleen että yks vanhempainilta tais olla semmonen että toi yks meidän luokkalaisen Miran isä oli tullu puhumaan päihteistä niin sit se sano et en mä viitti mennä sinne, et sää kuitenkin tupakoi tai alkoholia juo. (E-t2)

Tytär kokee ainoastaan äidin kasvattavan häntä, vaikka äidin mielestä heidän perheessään tyttären kasvatus on molempien vanhempien tehtävä.

Tietysti molemmat vanhemmat yhdessä tehdään se. (E-ä2)

No äiti...Ei varsinaisesti. (E-t2)

Essi-tyttären ja Elsa-äidin kasvatussuhteessa heidän välinen raja ei ole yhtä selkeä kuin Millan ja Maijan kohdalla. Äiti ja tytär ovat jossain mielessä enemmän samalla viivalla. Äiti toimii kasvattajana hyvin paljon tilanteen ja asian mukaan. Suuremmissa asioissa päätösvalta on äidillä, mutta esimerkiksi nukkumaanmeno ajoissa äiti antaa suhteellisen vapaat kädet tyttärelle. Jokapäiväisissä asioissa on rajat, mutta ne ovat jollain tavalla piiloisia: Tytär ei koe olevansa kontrollin kohteena, vaikka hän sitä loppujen lopuksi onkin. Ilmeisesti tytär tietää missä se raja kulkee minkäkin asian kohdalla ja hän ei ylitä sitä, jolloin hän kokee saavansa päättää asioistaan vapaasti. Äidillä tuntuu olevan sellainen periaate, että hän ei puutu jokaiseen pieneen asiaan pelkästään puuttumisen vuoksi, vaan ainoastaan kun hän itse näkee sen tarpeelliseksi. Äitiä on hyvin vaikea luokitella mihinkään kasvatustyyliin, jos nyt se on mahdollista kenenkään kohdalla; piirteitä löytyy melkein jokaisesta kasvatustyylistä. Samaisesta

Korhosen (1994, 119–121) äitien kasvatustyyli luokittelusta ”Yksilöllisyyttä korostavat äidit” kuvauksessa on paljon näitä samoja piirteitä kun tämän tapauksen äidissä.

Elsa-äidin ja Essi-tyttären kertomusten pohjalta voidaan tarkastella äidin tehtäviä Helmisen ja Iso-Heiniemen (1999) vanhemmuuden roolikarttaan suhteutettuna. Elämän opettaja roolin tehtävistä nousee Elsa äidin kohdalla selkeästi esille sosiaalisten taitojen, sekä oikean ja väärän opettaminen. Äidistä on tärkeää, että tytär osaa ja muistaa yleisimmät käytöstavat, kuten vieraiden tervehtimisen. Rakkauden antajan rooliin kuuluvista tehtävistä äiti toteuttaa kertomusten mukaan selkeimmin hyväksymistä. Äiti hyväksyy tyttärensä sellaisena kuin hän on ja korostaa kasvatuksessaan yksilöllisyyden huomioimista. Huoltajan roolista äiti toteuttaa kaikkia tehtäviä tasapuolisesti: Tarjoaa tyttärelle perustarpeet. Ihmissuhdeosaajan rooliin kuuluvista tehtävistä ei kertomuksissa korostunut erityisesti mikään, vaan äiti toteuttaa näitä tehtäviä aika tasapuolisesti. Rajojen asettajan rooliin liittyvistä tehtävistä korostuu turvallisuuden luominen.

7.4.3 Jaana ja Jenni

Äidin ja tyttären kertomukset heidän välisestä kasvatussuhteesta ovat melkein täysin samanlaiset. Molemmat kokevat, että heidän välit ovat tällä hetkellä pääsääntöisesti hyvät; on hyviä ja huonoja päiviä. Molemmat luottavat toisiinsa, mutta silti epäilevät hieman toisen luottamusta itseensä. Äiti epäili tyttären luottamusta itseensä siksi, koska on omasta mielestään joutunut tuottamaan tyttärelle aika monesti pettymyksen.

Musta ne on suht hyvät siihen nähän mitä ne on joskus ollu. Eli mä voin sanoa että ekaluokalla Jenni oli aika hukassa meiltä. Sillä tavalla että meillä kun on ollu näitä paikkakunnalta muuttoja ihan hirveesti ja millonkaan ei voida luvata juuri mitään paitsi nyt tänne on muutettu että tää on nytte viimeinen muutto ja tänne jäädään...Mutta nyt me ollaan taas päästy takasi siihen että nään ne ajatuskuviot suunnilleen... ja tota niin mutta nyt se on takasin palautunu se että mikä meillä on ollukki se että se on meijän semmonen pikku tyttö...Hyvä. En mä tiedä toivottavasti. Onhan pettymyksiä joutunu tuottamaan sitä että on yrittäny luvata jotain ja sitte...(J-ä3).

Nooo hyvissä väleissä ollaan. Välillä vaan kun äiti on pahalla päällä silloin tulee mulla tippa silmään...Mutta yleensä me ollaan hyvissä väleissä...Ehkä äiti on läheisempi kun isi. Hmm m, äiti on mukava...paras...Hmm, enpä tiää...paitsi joskus mä sanon että älä vaan kerro isille. Niin ei se varmaan kerro. (J-t3)

Kummankin mukaan erimielisyyksiä tulee kokeisiin lukemisesta ja viulun soitosta. Äidin mielestä tyttären pitää harjoitella viulun soittoa, mutta tytär ei aina haluaisi. Äidin kertomuksista tulee esille myös se, että hän puuttuu tyttären harrastuksiin.

No nyt se soittaa viulua, väkinäisesti kyllä, kun sitä pitäs harjotella joka päivä ja ja siitä tulee kiistaa sitten että jos ottaa jonkun harrastuksen niin sitä pitää sitten myöskin sitte

harjotella, eikä pelkästään mennä tunnille soittamaan väärin. Sit sillä oli se teatterijuttu, joo sen mä siinä kun se oli se, että hän sano että haluaa siihen ompeluryhmään mikä oli se Jyväskylän ompelukerho syksyllä, mikä jää hirmu vähä käyttöseksi kuitenkin kun se oli sairaana sun muuta. Sano että hän haluaa sinne ompeluryhmään. Mä että sillä eholla että meet sinne teatteriin, tähän kahleet pois ryhmään, että saat vähä itseluottamusta, kaiken esiintymisen ja semmosen ja se lupas. Se tykkäs ihan siitä. (J-ä3)

Viulun harjottelussa sama juttu. Oikeestaan se on Ollin kanssa kun Olli soittaa tuubaa niin mä sanon aina että sinä ensin sinä ensin, kun kumpikaan ei halua soittaa ekana...Esimerkiks nyt ku vähä aikaa sitte ku oli keskustelua että mun viulun soitosta että juteltiin siinä että mun kannattas soittaa kun isillä on vähä paha mieli ja ku isille tulee vielä enemmän paha mieli jos en mä soita ja sillesti. (J-t3)

Molemmat kertovat, että toisesta välittämistä näytetään päivittäin esimerkiksi halaamalla ja pienillä sanoilla. Heillä on hyvin läheiset välit keskenään. Tyttäreltä kysytään mielipiteitä asioihin, mutta vanhemmat kuitenkin päättävät asiat viimekädessä.

Ei, ei se pompota meitä sillä tavalla, että määrää että tai semmosta niinku joissakin saattaa että lapset pompottaa vanhempia. Niin kyllä jos hän esittää jostain mielipiteitä niin tehdään se kompromissi ratkasu ettei ruveta menemään täysin lasten ehdoilla. (J-ä3)

No mä yleensä sanon sen aika suoraa ja jos siitä sanotaan että oo sinä hiljaa niin mä sanon anteeks vaan. (J-t3)

Erimielisyyksistä puhuttaessa äiti mainitsi pukeutumisen, mistä tytär ei puhunut siitä lainkaan. Tyttären erikoinen pukeutuminen on vaatinut äidiltä sopeutumista ja hyväksymistä. Pukeutuminen on kuitenkin edelleen äidin hyväksymisestä huolimatta lievästi heidän välejäan hiertävä asia.

Että Jenni on hyvin erilainen, kenties erilainen kuin muut tytöt ja tuota niin ainakin mä oon opettajien kans jutellu ja mitä muiden kans jutellu niin hän on hyvin omaperäinen ja se on niin erilainen toisaalta kun minä, että sen takia musta tuntuu että se ote lipsuu, että mä en aina tajua missä se menee, koska se on semmonen taivaanrannan maalari, boheemi, se pukeutuu täysin omapäisesti, sillä tavalla täysin päinvastaisesti kun muut. Se ei mee siihen muotivouhotukseen eikä mihinkään vaan se on aivan erilainen, mutta sen mä oon nyt sitte hyväksyny tota niin että se tulee mummita ja se pysyy. Et se tulee semmosesta, no mummi on tavallaan näyttelijä sukua se sitte varmaan tulee sieltä tämä elämäntyly...Enhän mä saa sitä farkkuja laittamaan, en sitte millään vaikka mä lupaisin mitkä muoti Lewikset tai muoti Dieselit ei. Se on ihan turhaa, että mekkoja se pitää ja hameita. (J-ä3)

Jenni-tyttären ja Jaana-äidin välinen kasvatussuhde on aika vaihteleva. Heidän suhteessaan on selvästi sekä hyviä että huonoja päiviä, kuten on varmasti jokaisessa kasvatussuhteessa, mutta tässä asia tuli selkeästi ilmi kummankin puheissa. Äidin hyvä ja huonotuulisuus vaikuttavat aika paljon hänen kasvatustyyliinsä. Kyse ei ole kuitenkaan täysin mistään Korhosen (1994) luokittelun ”Puuskittaiset äidit” kasvatustyylistä (ks. s. 21), vaikka lempeys ja tiukkuus, sekä sallivuus ja rajoittavuus vaihtelevatkin mielialan mukaan. Äiti on tyttärelle hyvin läheinen. Heillä on tapana halailla ja suukotella. Negatiivisessa mielessä tämä läheisyys näkyy siinä, että tytär

ajattelee aina hyvin paljon sitä, että mitähän äiti sanoo jos teen näin. Toisaalta tytär on itsepäinen ja tekee varmasti usein mitä itse haluaa.

Jaana-äidin ja Jenni-tyttären kertomuksia tarkasteltaessa Helmisen ja Iso-Heiniemen (1999) vanhemmuuden roolikarttaan suhteutettuna havaitaan, että äiti toteuttaa kustakin viidestä eri roolista jotain tehtäviä. Elämän opettaja rooliin kuuluvista tehtävistä äiti toteuttaa kertomusten mukaan eniten mallin antamista ja oikean ja väärän opettamista. Tyttärellä on hyvin samansuuntaiset mielipiteet asioista ja tytär tietää sen, mikä oikein ja mikä väärin äidin mielestä. Rakkauden antajan rooliin kuuluvista tehtävistä nousee kertomuksissa eniten esille hellyyden antaminen: Äiti ja tytär suukottelevat ja halaavat paljon. Huolehtijan roolin tehtäviä äiti toteuttaa antamalla tyttarelle ruoan ja vaatteet, sekä muut perustarpeet. Ihmissuhdeosajaan roolin tehtävistä tulee kertomuksissa eniten esille tunteiden hyväksyminen siinä mielessä, että heillä sekä huudetaan että halataan paljon. Rajojen asettajan roolin tehtävistä on lähinnä äidin toimintaa sääntöjen ja sopimusten noudattamisen valvominen: Tyttären tulee totella äitiään.

7.4.4 Liisa ja Laura

Äidin ja tyttären näkemykset kasvatussuhteesta ovat melkeinpä täysin yhteneväiset. Yhteistä aikaa vietetään pääasiassa kotona puuhastellen. Molemmat kertovat, että he esimerkiksi leipovat yhdessä ja käyvät kaupungilla. Heidän mukaansa pientä sanaharkkaa tulee, mutta siitä huolimatta molempien mielestä suhde on hyvä. Äidin mukaan sellainen, kuin luulisi muillakin murrosikäisellä tyttärellä ja äidillä olevan. Pitempi aikaisia riitoja ei tule, sillä molemmat joustavat vuorollaan.

No ihan varmaan nyt ainaki aika paljo semmoset samanlaiset ku jollain muullaki äitillä ja tytöllä. Tommonen murrosikänen tyttö että, mutta meillä on kyllä menny ihan tosi hienosti ettei oo ollu mittään semmosia niinku nythän sitte tulee niinku monella lauran luokkalaisellaki on jo tullu ongelmia niinku tupakoinnin ja kaikkee tämmöstä et ne niinku ruppee kiinnostaan et niitä pitäs käyttää kokkeilla mutta ei Lauralla oo tullu ollenkaan mitään semmosia. Et ei se oo myöhään ulkona koskaan että tota tai sit jos se meneeki niin se on jossain yötä jonku tyttökaverin luona....Ja sitte me aina päädytään kuitenkin että sitte ollaan yhtämieltä siitä asiasta. Mää vähä niinku koitan sovittelaa ja lauran kanssa että kummatki antaa jonkun verran periksi. (L-ä4)

Ihan hyvät, että joskus tulee semmosta sanasotaa mutta ei muuten. (L-14)

Luottamuksen suhteen äidin ja tyttären kertomukset hieman eroavat. Molemmat kyllä luottavat toisiinsa, mutta tytär epäilee äidin luottamusta häneen.

No kyllä hirveen hyvä että kyllä tota niin molemmin puolin luotetaan. (L-ä4)

En tiää ei varmaan aina...En mä tiää, jos mä vaikka valehtelen kyllä mä joskus. (L-t4)

Kotitöiden suhteen molemmat ovat samaa mieltä; tyttären kuuluu tehdä osansa. Äiti on asettanut tyttärelle rajoja, esimerkiksi television katselussa, mutta molemmat tietävät, että ne eivät ole ihan ehdottomia. Sekä äiti että tytär ovat sitä mieltä, että tyttäreltä kysytään mielipidettä perhettä koskevista asioista. Tyttären omista asioista päätösvalta on tyttärellä, mutta hänellä on usein tapana kysyä äidiltä neuvoa kuinka toimia.

No kyllä me yleensä aina niinku kaikki asiat sitte että jokaiselta kysytään ja jokainen sanoo mitä mieltä sitte on...No joo se sit mä aina sanon että sää niinku ite sun täytyy niinku ite päättää miten sää haluat. Että kyllä yleensä ite sitte. (L-ä4)

No joo. No en aina mutta joskus niinku äitiltä kysyn. (L-t4)

Laura-tyttären ja Liisa-äidin välinen kasvatussuhteeseen on taas oma luku sinänsä. Edellisiin verrattuna äidin kasvatustyyli on kaikkein eniten ”yhteiseen hyvään pyrkivää”; pyritään siihen, että molemmilla on hyvä olla. Äiti ei halua riidellä turhaa tyttären kanssa, vaan on valmis antamaan tarvittaessa periksi, kuten tytärikin on. Rajat ja säännöt on päätetty yhdessä molemmille sopiviksi. Äiti ei vaadi tyttäreltä liioja, vaan on tyytyväinen siihen mihin tytärikin on. Äiti on tiedostanut erityisen hyvin tyttären murrosiän ja sen mukanaan tuomat asiat ja vaikutukset heidän väliseen kasvatussuhteeseen. Hänen kasvatustyyliä ei kuvaa mikään Korhosen (1994) nimeämistä kasvatustyyleistä toisia enemmän, vaan piirteitä löytyy melkein jokaisesta.

Liisa-äidin ja Laura-tyttären kertomusten pohjalta voidaan tarkastella äidin tehtäviä Helmisen ja Iso-Heiniemen (1999) vanhemmuuden roolikarttaan suhteutettuna. Äidin ja tyttären kertomusten mukaan äiti toteuttaa elämän opettajan roolin tehtävistä selkeimmin arkielämän taitojen opettamista. Äiti ja tytär puuhastelevat kotona kaikenlaista. Rakkautta antajan rooliin kuuluvista tehtävistä kertomuksissa korostuu hyvän huomaaminen. Äiti kehuu erittäin paljon tyttärtään esimerkiksi kotitöiden tekemisessä ja nostaa esille hänestä hyviä puolia. Huoltajan tehtävistä äiti toteuttaa muiden tavoin melkein kaikki tähän rooliin kuuluvia tehtäviä. Äiti takaa tyttärelleen perustarpeet. Ihmissuhdeosaajan roolin tehtävistä äiti toteuttaa selkeästi itsenäisyyden tukemista. Äiti pyrkii siihen, että tytär päättäisi itse omista asioistaan. Rajojen asettajan tehtävistä ei oikeastaan mikään nouse kovin selkeästi esille kertomuksista, mutta turvallisuuden luomista äiti toteuttaa oikeastaan kaikella toiminnallaan.

Suhteutin edellä jokaisen tutkimukseen osallistuneen äidin ja tyttären kertomuksen Helmisen ja Iso-Heiniemen roolikarttaan nostaan esille vain joitain äitien toteuttamia tehtäviä. Tämä ei tarkoita sitä, että äidit eivät toteuttaisi muuta kuin juuri näitä tehtäviä. Nostin esille ainoastaan ne tehtävät, jotka selkeimmin tulevat ilmi kertomuksissa. Äidit toteuttavat luonnollisesti myös muita roolien tehtäviä tilanteiden mukaan.

7.4.5 Äidin ja tyttären kertomusten vertailua

Kaikkien tapausten kohdalla voidaan sanoa kertomusten olevan hyvin samanlaiset äitien ja tyttärien kesken. Kertomuksissa on huomattavasti enemmän samanlaisuutta kuin erilaisuutta. Jotain yksittäisiä eroavuuksia tuli esille, mutta ei mitään merkittäviä poikkeamia toisen vastauksiin nähden. Äitien ja tyttärien tapa puhua ja kuvailla kasvatussuhdettaan eroaa enemmän toisistaan kuin kertomusten sisältö; vastausten rakenne eroaa toisistaan. Tyttäret pohtivat kasvatussuhdetta enemmän tässä ja nyt, kun taas äidit käsittelivät asiaa laajemmin. Äitien näkemyksistä kuultaa selvästi lävitse elämäkokemus ja toisenlainen tietämys asioista.

Kokonaisuudessaan tyttäret kokevat ja jäsentävät kasvatussuhdetta hieman eri näkökulmasta. Tyttäret jäsensivät sitä pitkälti sen mukaan, kuinka he ovat kokeneet äitien ymmärtävän heitä ja sen mukaan, onko äiti toiminut heidän tarpeistaan lähtien; onko kasvatusta ollut lapsikeskeistä. Äidit sitä vastoin jäsensivät kokemuksiaan kasvatussuhteesta pääasiassa sen mukaan, ovatko pitäneet rajoista kiinni ja toimineet sen mukaan, kun yleisesti ajatellaan olevan paras tapa (vrt. Pulkkinen 1994, 38).

Yllättävää oli se, että tyttäret olivat erittäin tyytyväisiä äiteihinsä ja erimielisyyksiä ei tyttärien mielestä paljoakaan ollut, vaikka murrosiässä kapinan vanhempia kohtaan katsotaan olevan suurimmillaan. Oliko näissä tapauksissa kyse tietynlaisesta lojaalisuudesta tyttöjen puolelta äitiä kohtaan vai eivätkö tyttäret yksinkertaisesti pitäneet pieniä erimielisyyksiä mainitsemisen arvoisina, koska olivat ne itsekin jo unohtaneet niiden aiheet. Äitien mielestä näitä pieniä erimielisyyksiä kuitenkin oli heidän välillään päivittäin, mutta isompia riitoja ei heidän mukaansa ole ollut. Yhdessäkään tapauksessa ei ole kyse ns. kuohuntavaiheesta. Paremminkin tapausten kasvatussuhteet ovat aika tasaiset molempien osapuolten mielestä; mitään kummempaa dramatiikkaa niissä ei esiinny.

8 POHDINTA

8.1 Äidin ja tyttären välisen kasvatussuhteen ainutlaatuisuus

Tapauksia vertailtaessa voidaan todeta, että jokainen äidin ja tyttären välinen kasvatussuhde on oma lukunsa sinällään. Kahta samanlaista suhdetta ei varmasti ole löydettävissä. Jokainen äiti ja tytär on oma persoonallisuutensa, mikä antaa leimansa näihin kasvatussuhteisiin.

Yhteisiä piirteitä ja ominaisuuksia näistä neljästäkin kasvatussuhteesta toki löytyy. Kaikkien tyttärien murrosikä on antanut oman leimansa näihin kasvatussuhteisiin. Mielestäni murrosiän vaikutus ei kuitenkaan yhdessäkään näistä tapauksista ole niin suuri, kuin olisi voinut olettaa. Jokaisen kohdalla murrosikä tulee esille erilailla ja näiden tyttärien kohdalla se ilmeisesti tapahtuu aika rauhallisissa merkeissä. Tuntuu myös, että tyttäret eivät vielä oikein ole siinä varsinaisessa

murrosiässä, he ovat vasta sen kynnyksellä. Kaikki tyttäret ovat erittäin tyytyväisiä äiteihinsä kasvattajina, eikä heillä ole paljoakaan erimielisyyksiä, mitkä eivät ole kovin yleisiä piirteitä murrosikäisen tyttären ja äidin välisessä kasvatussuhteessa. Merkkejä murrosiän vaikutuksista äidin ja tyttären väliseen kasvatussuhteeseen on kuitenkin nähtävissä jokaisen tapauksen kohdalla. Tyttäret ovat selvästi alkaneet irrottautua äideistään, varsinkin fyysisesti; halailu ja muukin fyysinen läheisyys on vähäistä suhteen läheisyydestä huolimatta. Emotionaalinen irrottautuminen on näiden tyttärien kohdalla selvästi varhaisemmassa vaiheessa. Tyttäret kysyvät edelleen melkein kaikissa asioissa äidin mielipidettä ja pitävät sitä tärkeänä. Yksi tapausten äideistä kertoi siitä, kuinka hänen tyttärensä on pohtinut aikuistumistaan. Tytär oli kysellyt äidiltään asiasta tyyliin ”Kuka minä olen, aikuinen vai lapsi”? Tämä on yksi selvä merkki siitä, että tytär on Eriksonin (1968) psykososiaalisen kehitysteorian viidennessä vaiheessa.

Tyttären tullessa varhaisnuoruuteen ja murrosikään alkaa myös äiti pohtia heidän välistä suhdettaan uudelleen omaa elämäänsä tarkastellessaan. Levinsonin (1986, 3–13) teorian mukaan äiti pohtii onnistumisiaan ja epäonnistumisiaan elämässään, mikä johtaa myös äitinä olemisen tarkasteluun. Lisäksi äidin tehtävät ja asema muuttuvat tyttären varttuessa (Holmbeck ym. 1995, 98–104.) Näissäkin tapauksissa äidit pohtivat, sekä onnistumistaan äiteinä että suhteen muuttumista viime vuosien aikana. Tyttärien itsenäistymisen ja vastuunkantamisen lisääntyminen korostuivat äitien puheissa. Äidin mieliin palaavat usein omat kokemukset ja muistot nuoruudesta, sillä äidit kokevat tyttärensä paljolti omaksi kuvakseen (Laurila 1991). Näidenkin äitien kohdalla tämä oli havaittavissa. Yksi äiti kertoi kokeilleensa ensimmäisen kerran tupakkaa yksitoistavuotiaana ja toinen äiti muisteli omia ja miehensä alkoholi tottumuksiaan nuoruudessa, kun kysyin heiltä näistä asioista tyttären kohdalla.

Vanhemmuuden roolikartasta (Helminen & Iso-Heiniemi, 1999) rajojen asettajan ja ihmissuhdeosaajan roolit nousevat keskeiseksi vanhemmuuden rooleista lapsen tullessa murrosikään. Tutkimuksen äitien ja tyttärien kertomuksista voi havaita myös tämän saman asian. Äidit ovat tällä hetkellä tyttäriensä elämässä: kuuntelijoita, keskustelijoita, kannustajia ja itsenäisyyden tukijoita. Äidit luovat turvallisuutta tyttöjen elämään, sekä asettavat rajoja ja pitävät niistä kiinni. Tyttärien äidit toteuttavat tietenkin myös elämän opettajan, rakkauden antajan ja huoltajan rooleja, mutta pääpaino ei ole enää näissä rooleissa. Esimerkiksi äitien päätehtäviin ei enää kuulu tyttärien puhtaudesta ja ulkoilemisesta huolehtiminen, vaan näissä asioissa vastuu on siirtynyt tyttärelle itselleen.

Kontrollin ilmenemisessä ei voida päätyä mihinkään yhteen johtopäätökseen tutkimukseen osallistuneiden kohdalla. Kontrollin suhteen tapaukset ovat hyvin erilaisia. Yhteistä näille tapauksille kontrollin osalta on kuitenkin se, että kaikkien äitien ja tyttärien kertomuksista kontrolli tulee esille jollain tavalla. Jokaisessa kasvatussuhteessa on kontrollia, mutta se ilmenee erilailla. Kasvatussuhteissa ilmenee autoritaarista, autoritatiivista ja sallivaa kontrollia (Baumrind 1989, 353–355). Kuitenkin kaikkien äitien ja tyttärien kertomuksista tuli sellainen kuva, että äitien dominoivuus ja auktoriteetti ovat vähentyneet parin viime vuoden kuluessa, vaikka sitä joissain suhteissa olikin vielä selkeästi nähtävissä. Holmbeckin (1995, 98–104) mukaan dominoivuuden ja auktoriteetin tulisikin vähentyä tyttären tullessa varhaisnuoruuteen, jolloin taataan paremmat olosuhteet murrosiän läpikäymiseen.

Tapausten väliset kasvatussuhteet ovat hyvin läheisiä. Äitien ja tyttärien välillä vallitsee hyvä luottamus, mikä on yksi lähtökohta onnistuneelle ja läheiselle kasvatussuhteelle. Äidit eivät olleet joutuneet pettymään tyttäriinsä joitain poikkeuksia lukuun ottamatta, eivätkä tyttäret vastaavasti äiteihinsä. Perinteiset murrosikäisen aiheuttamat pettymykset, kuten tupakanpolton kokeilu ja kotiintuloajoista luistaminen, eivät ole tulleet kyseeseen näiden tyttöjen kohdalla. Kaikki tyttäret ovat ns. kiltejä tyttöjä. Vahvasta luottamuksesta kertoo myös se, että tyttäret kertovat melkein kaikki asiat äideilleen. Younissin ja Ketterlinusin (1987) varhaisnuorille tehdyn tutkimuksen mukaan tyttäret keskustelevatkin avoimemmin ja useammin asioistaan äitiensä kuin isiensä kanssa. Tästä huolimatta äitien ja tyttärien välillä ilmeni kuitenkin pientä luottamuspulaa siinä mielessä, että toisen luottamusta itseä kohtaan hieman epäiltiin, vaikka itse luotettiin toiseen täysin. Tyttären puolelta epäilyt äidin luottamuksesta itseään kohtaan on ihan ymmärrettävää, mutta se että äiti epäilee tyttärensä luottamusta häntä kohtaan on kysymyksiä herättävää. Ilmeisesti äiti, joka epäilee tyttären luottamusta itseään kohtaan on epävarma itsestään kasvattajana ja vanhempana.

Tutkimukseeni osallistuneet äidit ja tyttäret sanovat keskustelevansa paljon. He kertovat juttelevansa esimerkiksi tyttären kouluasioista, harrastuksista ja arkirutiineista. Nämä kaikki ovat aika jokapäiväisiä, eivätkä kovin syvällistä keskustelua vaativia asioita. Näistäkin asioista on tietenkin syytä ja tärkeääkin keskustella, mutta olisi hyvin hedelmällistä äidin ja tyttären suhteen kannalta, jos heidän välillään käytäisiin myös syvällisempiä keskusteluja: Keskusteluja, jotka lähentäisivät ja syventäisivät äidin ja tyttären välistä suhdetta edellä mainittuihin asioihin verrattuna enemmän. Näistä tutkimukseni äitien ja tyttärien kertomuksista tulee sellainen tunne, että he kyllä

keskustelevat paljon, mutta tällaiset ns. kunnan keskustelut ovat sitten kuitenkin aika vähäisiä. Keskustelut heidän välillään ovat sellaisia, mitkä tulee käydä arjesta selviämisen vuoksi, kuten tyttären harrastuksiin viemisestä sopiminen. Tästä huolimatta äitien ja tyttärien kasvatussuhteet perustuvat pitkälti juuri keskustelemiseen: He pystyvät puhumaan avoimesti asioista keskenään.

Toinen keskeinen asia, mihin äitien ja tyttärien väliset kasvatussuhteet perustuvat on toisten hyvä tunteminen. Varsinkin äidit tuntevat tyttärensä erittäin hyvin, sekä heidän kehitysvaiheeseensa kuuluvat muutokset (ks. esim. Holmbeck ym. 1995, 109–110; Youniss & Ketterlinus 1987). Äidit kertoivat jopa tietävänsä tyttären kasvon ilmeistä milloin kannattaa jokin asia ottaa puheeksi ja milloin taas ei. Vastaavasti tyttärien kertomuksista oli havaittavissa että, he tuntevat myös äitinsä aika hyvin, mutta äidit tuntuivat tuntevan tyttärensä kuitenkin paremmin kuin tyttäret äitinsä.

Sattumalta tutkimukseen osallistuneista äideistä kaksi on korkeasti koulutettuja ja he työskentelevät kasvatuksen alalla. Tällä on varmasti jossain määrin vaikutusta heidän kertomuksiinsa. Vastauksista heijastuu heidän yleinen asiantuntemuksensa ja koulutuksensa kasvatuksen alalta, mikä tulee esille esimerkiksi asiantuntijasanaston käytössä. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että he olisivat tämän vuoksi muita äitejä parempia kasvattajia.

Laurila (1996, 25) on kuvaillut äidin rakkautta tyttärtään kohtaan osuvasti erilaisin adjektiivein. Näistä hänen käyttämistään sanoista erityisesti ilo, lämpö ja myötäeläminen, sekä toisaalta huoli ja työ kuvaavat tutkimuksen äitien rakkautta tyttäriään kohtaan. On kuitenkin muistettava, että jokaisen äidin rakkaus tyttärtään kohtaan on omanlaisensa kuin myös tyttären rakkaus äitiään kohtaan. Tutkimuksen tyttärien rakkautta äitejään kohtaan voidaan kuvata seuraavin sanoin: ylpeys, lämpö ja hyväuskoisuus.

Yhteenvedona voidaan todeta, vaikka nämä tutkimustulokset eivät olekaan yleistettävissä, että 8-luokkalainen on vielä lapsi eikä aikuinen. Hän tarvitsee molempien vanhemman tukea ja turvaa päivittäin. Nuorten kesken on tietenkin yksilöllisiä eroja siinä, minkä verran tukea nuori tarvitsee. Nykyajan yhteiskunta pitää 13–14-vuotiaita ehkä liian aikuisina ja lapsuusaika lyhenee ja lyhenee koko ajan. 8-luokkalainen on vielä lapsi tai nuori ja häntä tulisi myös kohdella sen mukaan. Ei ole syytä asettaa lasta aikuisten saappaisiin liian aikaisin. Lisäksi tämän tutkimuksen tulokset, tutkimuksen luonteesta huolimatta, vahvistavat sitä käsitystä, että murrosiän dramaattisuutta korostetaan tiedotusvälineissä ehkä liiaksi. Murrosiän ja sen aikaisten

suhteiden positiivisuutta pitäisi korostaa enemmän. Äidin ja tyttären välistä suhdetta on turha mustamaalata edeltä käsin. Jokaisella suhteella on mahdollisuus sekä onnistua että epäonnistua sen osapuolista riippuen.

Kokonaisuudessaan tutkimukseni onnistui hyvin. Ainahan näin jälkikäteen ajateltuna joitain asioita olisi voinut tehdä toisin, mutta en usko sillä olevan vaikutusta tuloksiin. Tarkasteltuani tutkimusmetodiani tulosten tulkinnan jälkeen uskon, että teemahaastattelu oli oikea valinta aineiston keruuseen, sillä sain kaikki haluamani tiedot ja vastaukset tutkimusongelmiini; eli tutkimuksen validiteetti oli hyvä. Pystyin lähestymään tapauksia paremmin teemahaastattelun avulla kuin mitä olisin pystynyt lähestymään esimerkiksi kyselylomakkeella suoritettussa aineistonkeruussa. Haastattelun kuluessa minulla oli mahdollisuus tehdä lisäkysymyksiä epäselväksi jääneistä asioista. Tutkimuksen aiheen huomioon ottaen teemahaastattelu oli varmasti kyselylomaketta parempi vaihtoehto. Reliabiliteetti ei ole koskaan teemahaastattelussa paras mahdollinen, sillä haastattelijalla on aina vähän vaikutusta haastateltaviin. Mutta tiettyyn rajaan asti se ei ole huono asia, vaan paremminkin laadullisen tutkimuksen suola.

Se, että tutkimukseni tapausten tyttäret ovat mukana Tyttöjen Mahdollisuusprojektissa, missä itse toimin vapaaehtoisena ohjaajana, on vaikuttanut omalla tavallaan tutkimuksen kulkuun ja sen tuloksiin. Vaikutukset ovat olleet pääasiassa positiivisia, mutta jotain negatiivisia vaikutuksiakin sillä on ollut. Positiivisena vaikutuksena näen sen, että projektin kautta minun ja haastattemieni tyttöjen välille on syntynyt tietyn asteinen luottamus molemmiin puolin. Sen vuoksi haastattelutilanteet tyttöjen kanssa olivat aika vapautuneita ja luonnollisen oloisia. Uskon, että sain näiden tyttöjen kanssa paremmin aikaa keskustelua, koska olimme tuttuja toisillemme. Tutkimuksen kulkua ajatellen säästin tietysti aikaa ja vaivaa saadessani tapaukset projektin kautta. Ainoana huonona puolena projektin ja tutkimukseni toisiin liittymisessä näkisin sen, että välillä tuntui, että olen liiaksi sisällä tapausten elämässä. Tyttöjen kanssa tapaamiskerroillamme juttelemat asiat ja haastattelutilanteissa esille tulleet asiat tahtoivat sekoittua toisiinsa. Toisaalta tämän voi nähdä myös positiivisessa mielessä, sillä tapaamiskerroilla sain arvokasta lisäaineistoa tutkimukseeni tyttöjen kanssa käymistäni keskusteluista. Havainnointia tapahtui ihan luonnostaan ja se antoi näin tukea teemahaastattelulle. Kokonaisuudessaan projekti on varmasti tietyllä tavalla ns. valmistanut äitejä ja tyttäriä tutkimukseni aiheeseen. Vaikka kaikki äidit eivät ole olleetkaan mukana projektissa, niin he ovat luultavasti tutustuneet tyttäriensä kautta

Tyttöjen Mahdollisuus-projektin päämääriin ja sitä kautta miettineet jo etukäteen ennen haastatteluun tuloaan tutkimukseni aiheeseen liittyviä asioita. Tyttöjen kanssa tutkimustani sivuavat aiheet ovat olleet esillä muutamalla tapaamiskerralla.

Jatkotutkimushaasteita aiheessa varmasti riittää. Äidin ja tyttären välinen suhde kokonaisuutena on erittäin laaja ja moninainen asia. Nuorten ongelmat ovat olleet viime aikoina hyvin paljon esillä julkisissa keskusteluissa; nuorten hyvinvoinnista ollaan huolissaan. Tätäkin ajatelleen äidin ja tyttären välistä suhdetta olisi syytä tutkia enemmän ja ehkä löytää vastauksia myös sieltä nuorten ongelmiin.

LÄHTEET

- Anderson, A. 1991. Postäiti- postmodern. Teoksessa S. Nopola (toim.) Äiti tuu ikkunaan. Äitiys-elämä vai kohtalo? 2. painos. Porvoo: WSOY, 27–48.
- Antikainen, A. 1998. Kasvatus, elämäntulkinta ja yhteiskunta. Porvoo: WSOY.
- Baumrind, D. 1989. Rearing competent children. Teoksessa W. Damon (toim.) Child development today and tomorrow. San Francisco: Jossey- Bass Publishers, 349–378.
- Blatt, S. J., Levy, K.N. & Shaver, P.R. 1998. Attachment Styles and Parental Representations. *Journal of Personality and Social Psychology* 74 (2), 407–419.
- Borland, M., Brown J., Hill M. & Laybourn A. 1998. Middle childhood. The perspectives of child and parents. London & Philadelphia: Jessica Kingsley.
- Chodorow, N. & Contratto, S. 1982. The fantasy of the perfect mother. Teoksessa B. Thorne & M. Yalom (toim.) Rethinking the family. Some feminist questions. New York: Longman, 54–71.
- Ehrnrooth, J. 1990. Intuitio ja analyysi. Teoksessa K. Mäkelä (toim.) Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Helsinki: Gaudeamus, 30–41.
- Elkind, D. 1994. A sympaethic understanding of the child. Birth to sixteen. 3. painos. Boston: Ally and Bagon.
- Erikson, E. H. 1982. Lapsuus ja yhteiskunta. Suom. E. Huttunen 2. tarkistettu painos. Jyväskylä: Gummerus.
- Erikson, E. H. 1968. Identity youth and crisis. New York: W. W. Norton & Company.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 2. painos. Tampere: Vastapaino.
- Fagot, B. I. 1995. Parenting boys and girls. Teoksessa M. H. Bornstein (toim.) Handbook of parenting. Children and parenting. Volume 1. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, 163–183.
- Grossman, F. K. & Pollack, W. S. 1985. Parent-child interaction. Teoksessa L. L. Abate (toim.) The handbook of family psychology and therapy. Volume 1. Illinois: The Dorsey Press, 586–615.
- Helakisa, K. 1991. Seitsemän myyttiä. Teoksessa S. Nopola (toim.) Äiti tuu ikkunaan. Äitiys – elämä vai kohtalo? 2. painos. Porvoo: WSOY, 79–93.
- Helminen, M.-J. & Iso-Heiniemi, M. 1999. Vanhemmuuden roolikartta. Helsinki: Suomen kuntaliitto.

- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 1985. Teemahaastattelu. 3. painos. Helsinki: Gaudeamus.
- Holmbeck, G. N., Paikoff, R. L. & Brooks-Gunn, J. 1995. Parenting Adolescents. Teoksessa M. H. Bornstein (toim.) Handbook of parenting. Children and parenting. Volume 1. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, 91–118.
- Johnson, M. 1988. Strong mother-weak wives. London: University of California Press.
- Korhonen, M. 1994. Keski-ikäisten naisten lapsuudenkokemukset ja oma vanhemmuus. Psykologian tutkimuksia N:O 15. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Korkiakangas, M. & Kuusinen, J. 1995. Ihmisen kehitys elämänkaaren näkökulmasta. Teoksessa J. Kuusinen (toim.) Kasvatuspsykologia. Porvoo: WSOY, 95–138.
- Laurila, A. 1996. Äiti ja tytär: vallan ja rakkauden kehissä. Porvoo: WSOY.
- Levinson, D. J. 1986. A conception of adult development. American Psychologist, 41, 3–13.
- Mäkelä, K. 1990. Kvalitatiivisen analyysin arviointiperusteet. Teoksessa K. Mäkelä (toim.) Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Helsinki: Gaudeamus, 42–61.
- Määttänen, K. 1993. Äidit, tyttäret, anopit ja miniät. Teoksessa U. Piela (toim.) Aikanaisia. Kirjoituksia naisten omaelämänkerroista. Tampere: Tammer-Paino, 149–163.
- Niemelä, P. 1991. Äitiyden hillitty raivo. Teoksessa S. Nopola (toim.) Äiti tuu ikkunaan. Äitiys – elämä vai kohtalo? 2. painos. Porvoo: WSOY, 117–126.
- Nätkin, R. 1997. Kamppailu Suomalaisesta äitiydestä. Tampere: Tammer-Paino.
- Pulkkinen, L. 1977. Kotikasvatuksen psykologiaa. 3. painos. Jyväskylä: Gummerus.
- Pulkkinen, L. 1985. Nuoret ja kotikasvatus. 2. painos. Helsinki: Otava.
- Pulkkinen, L. 1988. Nuoruus. Teoksessa P. Niemelä & J. E. Ruth. (toim.) Ihmisen elämänkaari. Helsinki: Otava, 75–89.
- Pulkkinen, L. 1995. Millaista lastenkasvatusta nykytutkimus suosittelee. Teoksessa J. Virkki (toim.) Ydinperheistä yksilöllistyviin perheisiin. Porvoo: WSOY, 26–45.
- Rutanen, M. 1982. Tytär ja äiti: naisten suhteiden psykologiaa. 2. painos. Helsinki: Otava.
- Riikonen, T. Vahvaa elämää keittiön ikkunasta. 1991. Teoksessa S. Nopola (toim.) Äiti tuu ikkunaan. Äitiys – valinta vai kohtalo? 2. painos. Porvoo: WSOY, 149–158.

- Schaffer, H. R. 1984. Parental control techniques in the context of socialization theory. Teoksessa W. Doice & A. Palmonari (toim.) Social interaction in individual development. Cambridge: Cambridge University Press, 65–77.
- Siltala, P. 1988. Nuoruus. Teoksessa P. Niemelä & J.E. Ruth. (toim.) Ihmisen elämäankaari. Helsinki: Otava, 91–112.
- Spiegel, D. 1982. Mothering, fathering and mental illness. Teoksessa B. Thorne & M. Yalom (toim.) Rethinking the family. Some feminist questions. New York: Longman, 95–108.
- Syrjälä, L., Ahonen S., Syrjäläinen, E. & Saari, S. 1994. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Syrjälä, L. & Numminen, M. 1988. Tapaustutkimus kasvatustieteessä. Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia 51. Oulu: Oulun yliopisto.
- Vuori, J. 1991. Elämän kokoiset äidit. Teoksessa S. Nopola (toim.) Äiti tuu ikkunaan. Äitiys-elämä vai kohtalo? 2. painos. Porvoo: WSOY, 49–66.
- Yin, R. K. 1983. Case study research. Design and methods. Applied social research methods series volume 5. Newbury Park: Sage Publications.
- Youniss, J. 1989. Parent-adolescent relationships. Teoksessa W. Damon (toim.) Child development today and tomorrow. San Francisco: Jossey- Bass Publishers, 379–392.
- Youniss, J. & Ketterlinus, R. D. 1987. Communication and connectedness in mother- and father- adolescent relationships. Journal of youth and adolescence. Volume 16, 3, 265–280.

LIITE 1 KIRJE HAASTATELTAVILLE

Hyvä tyttären äiti

-mukaan pienimuotoiseen tutkimukseen!

Olen mukana vapaaehtoisena ohjaajana Jyvälän Nuoret ry:n järjestämässä Girl Power ryhmässä, jossa myös tyttäresi on mukana. Lisäksi opiskelen Jyväskylän yliopistossa kasvatustiedettä neljättä vuotta. Olen opiskeluissani siinä vaiheessa, että teen maisterin opintokokonaisuuteen kuuluvaa pro gradua, lopputyötä.

Tarvitsen tutkimukseeni vapaaehtoisia äitejä ja heidän tyttäriään. Haluaisin haastatella teitä ja tytärtänne. Vähän aikaa vievä haastattelu voi tapahtua yhdessä sopimassamme paikassa, esimerkiksi Jyvässä tai minun luonani, silloin kun teille sopii. Haastattelu on hyvin vapaamuotoinen jutteluhetki, jokaisen kertomukset ovat yhtä arvokkaita ja tärkeitä. Haastattelu on täysin luottamuksellinen, eikä kenenkään haastatteluun osallistuneen nimeä tuoda julki.

Toivon täydestä sydämestäni, että juuri te ja tyttärenne päätätte tulla mukaan tähän mielenkiintoiseen tutkimukseeni. Ilman teidän apuanne se ei onnistu. Jos ja kun päätätte tulla mukaan voitte ottaa yhteyttä suoraan minuun tai laittaa sanan tyttärenne mukana ensi viikolla, niin voimme sen jälkeen sopia käytännön asioista ja jutella lisää. Seuraavassa yhteystietoni:

Kati Lassila
Letkutie 2 B46
40700 JKL
040-5841183
e-mail: karitola@st.jyu.fi

Kiitos jo etukäteen!

LIITE 2 HAASTATTELUN TEEMA-ALUELUETTELO

VARO ESITTÄMÄSTÄ LIIAN SUORIA, JOHDATTELEVIA JA TUNKEILEVIA KYSYMYKSIÄ ! (Suluissa olevat asiat tukena itselle, ei sellaisenaan esitettäviä kysymyksiä)

ÄITI

Ikä ja ammatti, mitä tekee tällä hetkellä
Ketä teidän perheeseen kuuluu?

Äidin ja tyttären tämän hetkisen suhteen selvittely:

Kuvailisitko tämän hetkisiä välejä tyttäreesi

=> Mitä teette yhdessä, yhdessä vietetty aika, yhteiset harrastukset

Oletteko asioista eri mieltä, mistä tulee sanaharkkaa

Asioiden selvittäminen

Luottamus:

Asioiden kertominen => päivän tapahtumat

Äidin luottamus tyttäreeseen

Tyttären luottamus äitiin (arvio, tuntemus)

Kasvatus:

Mitä tulee mieleen sanasta kasvatus

Kuka teillä kasvattaa ja ketä => päävastuu, kasvattaako / opettaako tytär sinua

Hyvän kasvattajan ominaisuudet

Kasvattajan / vanhemman tehtävät

Äiti kasvattajana:

Miten luonnehtisit itseäsi kasvattajana

Millaiseksi haluisit tyttäresi kasvavan, kasvatuspäämäärät

Kasvatuksen onnistuminen tyttären kohdalla

Kuinka toimit, jos tyttäresi tekee jotain luvatonta (esim. ei tule kotiin sovittuna aikana => rankaiseminen)

Kotityöt, kielenkäyttö, alkoholi + tupakka (**kontrolli**)

Karkkipäivä, TV:n katselu (**kontrolli**)

Kotiintuloajat => tieto tyttären menoista (**kontrolli**)

Kieltojen perustelevuus

Tyttären koulunkäyntiin suhtautuminen (laksyjen tarkastaminen, onko tehty) (**kontrolli**)

Pukeutuminen => kuka ostaa vaatteet, saako tytär pukeutua kuten haluaa (**kontrolli**)

Auktoriteetti:

Tyttären mielipiteen kysyminen koko perhettä koskevissa asioissa ja tyttären omista asioissa

Uskooko tyttäresi mitä sanot hänelle

(tässä kohdassa viimeistään esille jollain tavoin kenellä päätösvalta, viimeinen sana)

Läheisyys ja lämpö, sekä luonnollisuus

Kahdenkeskiset keskustelut, jutteluhetket

Fyysinen kontakti => halailu (hyvänyön toivotukset, peittely + valojen sammutus, yhdessä saunominen)

Välittämisen, rakkauden ilmaiseminen toista kohtaan

Tunteiden, olotilan ilmaiseminen

Tyttären pahaan mieleen reagoiminen

TYTÄR

Kuvaile tätä päivää, miten se on mennyt ja mitä olet tehnyt (Mihin aikaan heräsit, kuka teki aamupalan, ketä oli läsnä, millaista koulussa oli, mitä teet illalla, mitä muut perheenjäsenet tekevät)

Ketä teidän perheeseen kuuluu?

Äidin ja tyttären tämän hetkisen suhteen selvittely:

Kuvailisitko tämän hetkisiä välejä äitiisi => mitä teette yleensä yhdessä, yhteiset harrastukset, yhdessä vietetty aika

Oletteko asioista eri mieltä, mistä syntyy sanaharkkaa (riitely)

Asioiden selvittely

Luottamus:

Voitteko jutella kaikista asioista keskenänne. (Onko esim. asioita joita kerrot isälle tai kavereille, mutta et missään nimessä äidille? Haluaisitko että asia olisi toisin, vai onko näin hyvä)

Tyttären luottamus äitiin

Äidin luottamus tyttäreeseen (mitä luulet...)

Kasvatus:

Mitä tulee mieleen sanasta kasvatus

Mitä mieltä olet siitä, että äitisi oppisi sinulta jotain (kasvattaako tytär äitiä)

Millainen haluaisit äitisi olevan, suhtautuminen sinuun => ihanne äiti

Tyytyväisyys omaan äitiin (tiedätkö jonkun paremman äidin ja miksi se on sitten parempi)

Millainen äiti on kasvattajana:

Millainen kasvattaja äiti on => kotiintuloajat, äidillä tieto missä liikut?, kotityöt, TV:n katselu, viikkoraha, kielenkäyttö, karkkipäivä, alkoholi, tupakka (**kontrolli**)

Kieltojen perustelevuus

Mitä siitä seuraa jos olet ollut ns. tuhma eli olet tehnyt jotain luvatonta

Mitä mieltä äiti on koulunkäynnistäsi (kannustus, paineiden luominen, merkitys, läksyjen tarkastaminen) (**kontrolli**)

Pukeutuminen => vaatteiden ostaminen, äidin vaikutus pukeutumiseen (**kontrolli**)

Rankaiseminen

Auktoriteetti:

Asioista sopiminen

Omista asioista päättäminen, mielipiteen kysyminen perhettä koskevissa asioissa (kenellä päätösvalta)

Läheisyys ja lämpö, sekä luonnollisuus

Kahdenkeskiset juttutuokiot

Fyysinen kontakti: halailu (riidan sopimisen merkiksi, onniteltaessa, hyvänyön toivotukset, peittely + valojen sammutus)

Yhdessä saunominen

Välittämisen, rakastamisen ilmaiseminen

Pahan mielen ilmaiseminen, huolten kertominen äidille

Kontrolliteema tulee esille muiden teemojen ja kysymysten lomassa!